

Huiselijk Geweld

Binnen het cluster Gezinspsychiatrie in Beilen

Karin Pielage & Mirna Timmer

**Christelijke Hogeschool Windesheim
Opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Januari 2011**

Huiselijk Geweld

Binnen het cluster Gezinspsychiatrie in Beilen

Karin Pielage & Mirna Timmer
S1012078 & s1001830

Christelijke Hogeschool Windesheim
Januari 2011

Begeleidend Docent: Arnout Schuitema
In opdracht van: Gezinspsychiatrie Beilen
GGZ Drenthe

Samenvatting

Dit onderzoek heeft als doel om huiselijk geweld binnen het cluster Gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe in Beilen in kaart te brengen. De onderzoeksvraag is: Hoe vaak komt huiselijk geweld voor bij gezinnen die in behandeling zijn geweest binnen het cluster gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe in Beilen? Wat zijn de oorzaken en de gevolgen van het huiselijk geweld en wat is de rol van de kinderen hierin?

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van huiselijk geweld, namelijk fysiek, psychisch en seksueel geweld. Om het antwoord op de onderzoeksvraag te vinden is er gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden: literatuuronderzoek, dossieronderzoek en het afnemen van interviews. In het literatuuronderzoek wordt weergegeven welke definities van huiselijk geweld er zijn en wat mogelijke oorzaken en gevolgen zijn volgens vakliteratuur. Voor het dossieronderzoek zijn in totaal 48 dossiers onderzocht, het gaat om dossiers van gezinnen die in behandeling zijn geweest van oktober 2009 tot en met oktober 2010. Er is onderzocht wat er in de dossiers gerapporteerd staat over huiselijk geweld. Daarnaast zijn er zes interviews afgenomen met medewerkers van het cluster, om de informatie uit de dossiers aan te vullen met deskundigheid uit de praktijk. In de interviews is door medewerkers een schatting gegeven van hoe vaak zij denken dat huiselijk geweld voorkomt op de afdeling waar zij werken. Door deze schatting is een beeld gekregen van hoe op de werkvloer wordt aangekeken tegen huiselijk geweld. Tevens is op deze manier een genuanceerder beeld verkregen van huiselijk geweld, dan wanneer we ons hadden beperkt tot dossieronderzoek.

De belangrijkste resultaten uit het onderzoek zijn dat er in 81% van de onderzochte dossiers een vorm van huiselijk geweld is gevonden, in het verleden en/of heden. Hiervan is in 72% psychisch geweld, in 69% fysiek geweld en in 13% seksueel geweld gevonden. Huiselijk geweld heeft niet één aanwijsbare oorzaak maar komt voort uit een combinatie van factoren die elkaar kunnen beïnvloeden en versterken. Meest gerapporteerde oorzaken zijn persoonlijke problematiek van ouders en kinderen, trauma's en geweld uit het verleden en omgevingsfactoren (financiën, netwerk, buurt, etc). Het kind kan verschillende rollen aannemen of toebedeeld krijgen in huiselijk geweld, de meest voorkomende rollen zijn slachtoffer en getuige. Tijdens de interviews is door de medewerkers een schatting gegeven van hoe vaak huiselijk geweld voorkomt, de gemiddelde schatting is dat in 69% van de gezinnen huiselijk geweld voorkomt.

De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat huiselijk geweld veel voorkomt. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen zorgen voor bewustwording bij de medewerkers van het cluster over huiselijk geweld, zodat men hier alert op is en blijft. Vanuit dit onderzoek wordt aanbevolen om vervolgonderzoek te doen naar de volgende zaken: de gevolgen van huiselijk geweld op de hechting van het kind, specifiek onderzoek naar huiselijk geweld voor en na de behandeling en onderzoek onder de gezinnen door middel van interviews.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Voorwoord	5
Inleiding.....	6
1. Methoden.....	8
1.1 Literatuuronderzoek	8
1.2 Dossieronderzoek	8
1.3 Interviews.....	9
2. Resultaten literatuuronderzoek	11
2.1 Wat is huiselijk geweld?.....	11
2.2 Cijfers van huiselijk geweld	12
2.3 Oorzaken van huiselijk geweld.....	15
2.4 Gevolgen van huiselijk geweld.....	17
3. Resultaten dossieronderzoek.....	20
3.1 Cijfers van huiselijk geweld	20
3.2 Oorzaken van huiselijk geweld.....	22
3.3 Gevolgen van huiselijk geweld.....	22
3.4 Rol van het kind in huiselijk geweld.....	23
4. Resultaten interviews.....	25
4.1 Cijfers van huiselijk geweld	25
4.2 Oorzaken van huiselijk geweld.....	25
4.3 Gevolgen van huiselijk geweld.....	26
4.4 Rol van het kind in huiselijk geweld	27
4.5 Overige verkregen informatie vanuit de interviews	27
5. Conclusies.....	29
5.1 Cijfers van huiselijk geweld	29
5.2 Oorzaken van huiselijk geweld.....	29
5.3 Gevolgen van huiselijk geweld.....	30
5.4 Rol van het kind in huiselijk geweld.....	30
6. Aanbevelingen.....	31
7. Verbeterpunten en aanvullingen eigen onderzoek.....	32
7.1 Cijfers van huiselijk geweld	32
7.2 Oorzaken van huiselijk geweld.....	33
7.3 Gevolgen van huiselijk geweld.....	33
7.4 De rol van het kind in huiselijk geweld	33
8. Literatuurverwijzing	34
Bijlage 1 Zorgen voor veiligheid	35
Bijlage 2 Checklist Dossieronderzoek.....	36
Bijlage 3 Uitnodiging voor interview	38
Bijlage 4 Interviewvragen.....	39
Bijlage 5 Tabellen en grafieken dossieronderzoek.....	41
Bijlage 6 Antwoorden op interviewvragen.....	44

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport 'Huiselijk Geweld', dat is uitgevoerd binnen het cluster Gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe in Beilen. Dit is het eindonderzoek van Mirna Timmer en Karin Pielage, vierdejaarsstudenten Sociaal Pedagogisch Hulpverlening aan Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle.

In het derde leerjaar heeft Mirna stage gelopen in gezinskliniek de Bron, een afdeling van het cluster Gezinspsychiatrie. Voor Mirna was het een interessante stageperiode die haar interesse wekte om door middel van een onderzoeksproject een bijdrage te leveren aan de Gezinspsychiatrie. Door het enthousiasme van Mirna, werd ook de interesse van Karin gewekt om meer te willen weten over de gezinspsychiatrie. Vanuit de instelling en met name de psychiater Hans Mulder, kwam de vraag onderzoek te doen naar hoe vaak huiselijk geweld binnen het cluster gezinspsychiatrie voorkomt. Vanuit deze vraag zijn wij hierover met hem in gesprek gegaan en hebben we besloten om dit onderzoek uit te voeren en ook te onderzoeken wat de oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld zijn en wat de rol van het kind hierin is.

Bij deze willen we Hans Mulder bedanken voor de geboden mogelijkheid tot onderzoek naar het onderwerp huiselijk geweld. Ook willen we onze begeleiders vanuit de instelling, Friedel Vesseur en Suzanna van de Loo en onze begeleiders vanuit de opleiding, Arnout Schuitema en Han Dekker graag bedanken voor hun feedback en het geven van ondersteuning en begeleiding. Verder willen we alle medewerkers van het cluster bedanken, die hebben bijgedragen aan het onderzoek, hetzij door het meewerken aan de interviews, hetzij door het geven van toegang tot de dossiers.

Dit onderzoeksrapport is verdeeld in verschillende hoofdstukken en indien nodig zijn de hoofdstukken onderverdeeld in paragrafen. In hoofdstuk één kunt u lezen welke methoden zijn gebruikt voor het uitvoeren van dit onderzoek. De resultaten hiervan zijn te vinden in hoofdstuk twee tot en met vier. In hoofdstuk vijf kunt u de conclusies van dit onderzoek vinden, met daarna de aanbevelingen (hoofdstuk zes) en verbeterpunten en aanvullingen van dit onderzoek (hoofdstuk zeven). Wij hopen met dit onderzoeksrapport een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan de Gezinspsychiatrie.

Inleiding

Binnen Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) Drenthe bestaat het cluster Gezinspsychiatrie. Het cluster heeft drie afdelingen (de Bron, de Stee, de Oude Pastorie), waar multiprobleemgezinnen behandeld worden op een oplossingsgerichte manier. Bij de afdelingen de Bron en de Stee worden gezinnen vijf dagen per week opgenomen in de kliniek, voor maximaal vier maanden. Bij de Stee gaat het om gezinshereniging voor gezinnen met kinderen tot twee jaar. De Oude Pastorie is een dagbehandeling, waar gezinnen drie dagen per week naar toe komen, gedurende vijf weken. Tijdens de behandeling staan opvoedingsvaardigheden centraal, voorbeelden hiervan zijn; leren om het kind een goede verzorging te bieden of leren als ouder consequent te zijn.

Voorafgaand aan een opname binnen het cluster wordt vaak een *Zorgen voor Veiligheid* gesprek gehouden met het gezin. Dit is een gesprek met de ouders, hun netwerk en de betrokken hulpverleners, over de veiligheid binnen het gezin. Hierin wordt besproken wat de krachten en de zorgen van het gezin zijn. Alle partijen komen daarbij aan het woord. Bij het bespreken van de zorgen wordt uitvoerig doorgevraagd op geweld. Vanuit de rapportages van de *Zorgen voor Veiligheid* weten we dat huiselijk geweld voorkomt in de gezinnen die behandeld worden binnen het cluster Gezinspsychiatrie. Psychiater van het cluster, Hans Mulder, wil met dit onderzoek te weten komen hoe vaak huiselijk geweld binnen de gezinnen van het cluster voorkomt, of in het verleden is voorgekomen. Daarnaast is de vraag wat de oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld zijn en wat de rol van het kind in het geweld is. Met de rol van het kind wordt bedoeld op welke wijze het kind bij het geweld betrokken is. Is hij of zij slachtoffer, dader, getuige of op een andere manier betrokken bij huiselijk geweld? Uiteindelijk wil Hans Mulder, door middel van vervolgonderzoek, te weten komen welk effect huiselijk geweld heeft op de hechting van kinderen. Wanneer de uitkomsten hiervan bekend zijn, kan er binnen het cluster verder gewerkt worden aan nieuwe interventies bij huiselijk geweld.

Het doel van dit onderzoek is om huiselijk geweld binnen het cluster Gezinspsychiatrie in kaart te brengen en zo inzicht te verschaffen in hoe vaak huiselijk geweld zich voordoet. Het gaat met name om cijfers over het plaatsvinden van huiselijk geweld in het verleden en heden, de oorzaken en gevolgen en de rol van het kind hierin. Daarbij kun je denken aan; was het kind erbij aanwezig? Kon het kind het geweld horen of zien? Probeerde het kind het geweld te stoppen?

Dit onderzoek is belangrijk omdat we hiermee een basis leggen voor vervolgonderzoek naar huiselijk geweld, zodat er betere interventies ontwikkeld kunnen worden om het opnieuw plaatsvinden van huiselijk geweld te voorkomen.

De onderzoeksvraag luidt: Hoe vaak komt huiselijk geweld voor bij gezinnen die in behandeling zijn geweest binnen het cluster gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe in Beilen? Wat zijn de oorzaken en de gevolgen van het huiselijk geweld en wat is de rol van de kinderen hierin?

De deelvragen zijn:

- Wat is huiselijk geweld volgens de literatuur?
- Wat is er bekend over psychiatrische problematiek en huiselijk geweld in de literatuur?
- Welke cijfers zijn er bekend over huiselijk geweld in Nederland?
- Wat zijn oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld volgens de literatuur en de medewerkers?
- Wat zijn de overeenkomsten en verschillen over de cijfers van huiselijk geweld, tussen de verschillende afdelingen?
- Wat is de rol van het kind in het geweld?
- Wat betekenen de uitkomsten van dit onderzoek voor vervolgonderzoek?

De eerste vier deelvragen zijn van belang om een beeld te krijgen van wat huiselijk geweld is. Daarnaast wordt gekeken naar psychiatrische problematiek in relatie tot huiselijk geweld, omdat deze problematiek binnen de onderzoekspopulatie een rol speelt. Voor de instelling is het van belang om te weten of er verschillen zijn per afdeling als het gaat om huiselijk geweld, omdat dit iets zou kunnen zeggen over de behandeling. Het onderzoeken van de rol van het kind in het geweld is belangrijk omdat binnen het cluster altijd gezinnen worden opgenomen. Wanneer er huiselijk geweld

in een gezin speelt, en de rol van het kind hierin is duidelijk, dan kan hierop worden ingespeeld in de behandeling. Voor vervolgonderzoek naar het effect van huiselijk geweld op de hechting is het ook van belang om te weten op welke manier het kind betrokken is bij geweld. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen een basis zijn voor vervolgonderzoek naar huiselijk geweld binnen het cluster.

Huiselijk geweld speelt niet alleen binnen het cluster Gezinspsychiatrie, maar ook in de maatschappij. Na vervolgonderzoek binnen het cluster, kunnen op termijn wellicht interventies worden opgezet die het opnieuw plaatsvinden van huiselijk geweld voorkomen. Een behandeling als deze kan van belang zijn voor de gehele maatschappij.

1. Methoden

Om te onderzoeken hoe vaak huiselijk geweld voorkomt bij gezinnen die in behandeling zijn geweest binnen het cluster, wat de oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld zijn en wat de rol van het kind hierin is, is gebruik gemaakt van verschillende methodes. De gebruikte methodes zijn een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve dataverzameling. Achtereenvolgens; literatuuronderzoek, dossieronderzoek (door middel van een checklist) met betrekking tot afgesloten gezinnen op de drie afdelingen van het cluster (te weten; de Bron, de Stee en de Oude Pastorie) en het afnemen van interviews onder medewerkers die de *Zorgen voor Veiligheid* gesprekken hebben afgenomen.

1.1 Literatuuronderzoek

Door het uitvoeren van literatuuronderzoek is een beeld van het onderwerp geschetst, wat het onderzoek kwalitatief heeft verbeterd. Er wordt weergegeven wat in de literatuur geschreven wordt over wat huiselijk geweld is en wat mogelijke oorzaken en gevolgen zijn van huiselijk geweld. Ook is weergegeven wat er bekend is over hoe vaak huiselijk geweld in Nederland voorkomt. Verder wordt kort ingegaan op hechting en op psychiatrische problematiek in relatie tot huiselijk geweld. De kennis die is opgedaan in het literatuuronderzoek, is gebruikt bij het scoren van geweld in het dossieronderzoek en bij het afnemen van de interviews.

Voor het vinden van relevante bronnen over huiselijk geweld is gebruik gemaakt van de bibliotheek en het internet. Een belangrijk criterium hierbij was dat de bronnen zo recent mogelijk waren. Één van de bronnen betreft een landelijk onderzoek naar huiselijk geweld uit 1997. Dit is niet erg recent, toch is ervoor gekozen dit onderzoek te gebruiken, omdat er na 1997 niet meer zo'n grootschalig onderzoek is uitgevoerd. Bij het gebruikte onderzoek is gelet op de omvang van het onderzoek. Een criterium hierbij was dat dit een landelijk onderzoek is, dit geeft een goed beeld van huiselijk geweld in Nederland.

Bij de verschillende gebruikte boeken is gelet op het doel van het boek. Zo is het 'Basisboek Huiselijk Geweld' (Janssen, 2009) bedoelt voor Hbo-studenten en docenten die in hun toekomstige werk te maken kunnen krijgen met huiselijk geweld. Omdat het boek voor studenten en docenten is, staat er heel veel informatie in, ook voor mensen die weinig van het onderwerp weten. Verder is er vooral gelet op de inhoud van de boeken, door de inhoudsopgave te bekijken en zo te zien of het boek de informatie bevatte die relevant was voor het literatuuronderzoek en die de deelvragen kon beantwoorden. Aan de hand van de hoofd- en deelvragen is de informatie opgezocht en geordend. Er is begonnen met het opzoeken van verschillende definities met betrekking tot huiselijk geweld. Met behulp van de verschillende bestaande definities, is een definitie samengesteld die goed past bij de onderzoeksvragen. Zo is dit per onderdeel geordend en verwerkt.

1.2 Dossieronderzoek

De dossiers die gebruikt zijn voor het onderzoek, zijn van gezinnen waarvan de behandeling reeds is afgesloten. Het voordeel hiervan is dat het verloop van de gehele behandeling bekend is en genoteerd staat. De gebeurtenissen rondom huiselijk geweld staan met name beschreven in de rapportages van *Zorgen voor Veiligheid* (zie bijlage 1) en het aanmeldingsformulier. Wanneer nodig werd gebruik gemaakt van de rest van het dossier.

In de *Zorgen voor Veiligheid* staat onder andere beschreven of er geweld in het heden of verleden is (geweest) in een gezin. Het aanmeldingsformulier is het eerste formulier dat gezinnen invullen voordat ze worden opgenomen binnen het cluster. Daarop vullen gezinnen met hun aanmelder de reden van hun aanmelding in. Ook wordt daarop geschreven of er een dreiging is van geweld. Vandaar dat er voornamelijk gebruikt is gemaakt van informatie die in de *Zorgen voor Veiligheid* en het aanmeldingsformulier beschreven staat. Wanneer er geen aanmeldingsformulier of *Zorgen voor Veiligheid* in het dossier opgenomen was, is aan de hand van de overige informatie uit het dossier een beeld verkregen van huiselijk geweld, door het lezen van rapporten van vorige hulpverleners.

Aan de hand van een vooraf opgestelde checklist (zie bijlage 2) zijn verschillende aspecten rondom huiselijk geweld gescoord, zoals de rol van het kind, de vorm van het geweld, wie de dader is en mogelijke oorzaken van het geweld. Met de rol van het kind bedoelen wij op welke wijze het kind bij het geweld betrokken is. Is hij of zij slachtoffer, dader, getuige of op een andere manier betrokken bij huiselijk geweld? De checklist is op basis van het literatuuronderzoek opgesteld. Door het opstellen van een checklist zijn cijfers verkregen over het voordoen van huiselijk geweld. Door het gebruik van de checklist is elk dossier op dezelfde manier bekeken, dit komt de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek ten goede.

Per dossier is gekeken of er binnen het gezin geweld speelt of heeft gespeeld, wanneer het voor de eerste onderzoeker onduidelijk was of er geweld speelde, heeft de tweede onderzoeker hetzelfde dossier nogmaals onderzocht. Daarnaast is er gekeken naar de verschillende vormen van geweld, namelijk fysiek, psychisch en seksueel geweld, dit werd in één vraag gescoord. Ook bij andere vragen vanuit de checklist, waren meerdere antwoorden te scoren. Het kwam voor dat er in één dossier meerdere geweldsvormen werden gevonden. Bij de uitkomsten van het dossieronderzoek zijn de verschillende geweldsvormen afzonderlijk van elkaar geteld. Hierdoor is het zo dat, wanneer de percentages van de geweldsvormen bij elkaar opgeteld worden, dit meer is dan 100%. De verkregen informatie vanuit het dossieronderzoek, is per afdeling verwerkt in Excel, ook is de informatie van alle afdelingen gezamenlijk in een bestand van Excel verwerkt. Vanuit Excel zijn per vraag de uitkomsten van het dossieronderzoek berekend, van de belangrijkste uitkomsten zijn grafieken gemaakt. Bij sommige zaken, zoals de signalen van huiselijk geweld in het gedrag van het kind, zijn alleen gedragingen geteld die in de dossiers gerapporteerd stonden. Het werkelijke aantal kan hoger liggen, omdat dit niet in alle dossiers gerapporteerd is.

De populatie bestond uit alle gezinnen die in behandeling zijn geweest binnen het cluster Gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe. Van deze populatie is een steekproef getrokken van 16 gezinnen per afdeling. Het ging hierbij om gezinnen die in behandeling zijn geweest van oktober 2009 tot en met oktober 2010. De Stee is gestart in september 2009 en tot het moment van de start van dit onderzoek, zijn er in totaal 16 gezinnen behandeld, vandaar de keuze van dit tijdsbestek. Er is voor gekozen om bij de andere afdelingen evenzoveel dossiers te onderzoeken, om zo de verkregen gegevens over de afdelingen makkelijker te kunnen vergelijken. Ook is er voor deze tijdsperiode gekozen omdat deze periode de meest recente cijfers oplevert over gezinnen die inmiddels uit behandeling zijn en waarvan het dossier afgesloten is. Daarnaast geeft dit tijdsbestek het beste weer wat er op dit moment bekend is over huiselijk geweld binnen de gezinnen.

Een beperking van dossieronderzoek kan zijn dat er dossiers van één jaar behandel tijd onderzocht worden. Er zijn simpelweg te veel dossiers voor het gegeven tijdsbestek om ze allemaal te kunnen scoren. Een andere beperking is dat het kan gebeuren dat juist de informatie die nodig is onvoldoende is opgenomen in de dossiers en dat er moeilijk onderscheid kan worden gemaakt tussen geweld in het heden en in het verleden. De voordelen zijn dat van elk gezin een papieren dossier is bijgehouden waardoor op een betrouwbare manier informatie verkregen kan worden over het moeilijke onderwerp dat huiselijk geweld is. Informatie die misschien niet verkregen zou kunnen zijn wanneer er face to face met de gezinnen gesproken was. De *Zorgen voor Veiligheid* wordt volgens een vast format (zie bijlage 1) afgenomen waardoor de informatie in de meeste dossiers goed beschreven is.

1.3 Interviews

Door middel van het afnemen van interviews met medewerkers, is geprobeerd het beeld van het voordoen van huiselijk geweld binnen het cluster, dat is verkregen uit het dossieronderzoek, te controleren en verder aan te vullen.

Er zijn interviews gehouden onder de medewerkers die de *Zorgen voor Veiligheid* gesprekken hebben afgenomen bij dezelfde gezinnen die gescoord zijn tijdens het dossieronderzoek. In totaal zijn dit zeven medewerkers, deze zeven medewerkers zijn per e-mail ingelicht over het onderzoek en uitgenodigd om een afspraak te maken voor een interview (voor uitnodiging zie bijlage 3). Vier medewerkers hebben teruggemaid en van daaruit zijn afspraken gemaakt voor het afnemen

van de interviews. Met de overige drie medewerkers is een week na het versturen van de uitnodiging, telefonisch contact gezocht om een afspraak te maken. Één van de afgesproken interviews kon niet doorgaan, hiermee komt het totaal aantal gehouden interviews op zes.

Voorafgaand aan de interviews is een inleiding opgesteld, waarmee elk interview is begonnen. Op deze manier is elk interview op dezelfde wijze ingeleid, wat de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek ten goede is gekomen. Vooraf is een vragenlijst opgesteld, met vragen als: 'Wat zijn veel voorkomende oorzaken van huiselijk geweld volgens jou?' (voor vragenlijst, zie bijlage 4). Van de interviews is een geluidsopname gemaakt om zo de gegeven antwoorden in een later stadium te kunnen verwerken. De informatie die uit de literatuur en uit de dossiers is gehaald, is de basis geweest voor de vragen die zijn gesteld in de interviews. De interviewers hadden als instructie om zoveel mogelijk door te vragen op de antwoorden van de medewerkers.

De gegeven antwoorden uit de interviews zijn gebruikt om de eerder verkregen informatie en uitkomsten aan te vullen en om na te gaan of die met elkaar overeenkwamen. Tijdens de interviews is ook dieper ingegaan op gezinnen waarvan een deel van de informatie tijdens het dossieronderzoek ontbrak. De medewerkers hebben de gezinnen in het echt meegemaakt, waar wij de gezinnen alleen van papier kenden.

Een voordeel van het afnemen van interviews met medewerkers is dat de medewerkers meer kunnen vertellen over huiselijk geweld tijdens de behandeling en dat hierop kan worden doorgevraagd. Zij hebben een beter beeld van de gezinnen over dingen die niet altijd in de dossiers vermeldt staan, zoals gedrag van kinderen. Belangrijke informatie dus, die anderszins was blijven liggen en die de uitkomst van het dossieronderzoek heeft aangevuld. Een beperking van het afnemen van interviews zou kunnen zijn dat het aantal mensen dat geïnterviewd wordt niet groot genoeg is om een betrouwbaar beeld te kunnen geven. Lastig aan een interview kan zijn dat het gesprek uitwijdt over zaken die niet meteen met het onderwerp te maken hebben of die geen antwoord geven op de onderzoeksvraag en/of deelvragen. Ondanks de vooraf opgestelde vragen, verliep elk gesprek anders, wat invloed kan hebben op de validiteit van het onderzoek.

Per interview is de geluidsopname uitgewerkt in Word, hierna zijn per vraag de gegeven antwoorden geclusterd. Zo zijn bijvoorbeeld alle antwoorden die gingen over de mogelijke oorzaken van huiselijk geweld onder elkaar gezet. Per interview zijn de antwoorden geteld en vervolgens zijn deze gegevens in tabellen verwerkt, om de gegeven antwoorden overzichtelijk te maken. Hierna is per tabel de informatie uitgewerkt als tekst om de leesbaarheid te vergroten.

2. Resultaten literatuuronderzoek

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van theorieën rond huiselijk geweld. Allereerst wordt een aantal definities van huiselijk geweld bekeken en wordt uitgelegd van welke definitie in dit onderzoek gebruik is gemaakt. Daarna wordt een aantal cijfers weergegeven van belangrijke onderzoeken die gedaan zijn met betrekking tot huiselijk geweld. Daarnaast worden mogelijke oorzaken en gevolgen van huiselijk geweld genoemd en wordt het begrip hechting kort aangestipt. Ook wordt het onderwerp psychiatrische problematiek in relatie tot huiselijk geweld besproken.

2.1 Wat is huiselijk geweld?

Er worden in de literatuur verschillende definities gegeven van huiselijk geweld. Hieronder worden een aantal van deze definities weergegeven. Ook onderbouwen we onze keuze voor de definitie die wij zullen hanteren in ons onderzoek.

- *Huiselijk geweld is geweld dat gepleegd wordt door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer. (Ministerie van Justitie, 2002, p.5 en Van Dijk e.a., 1997, p. 26)*

Deze definitie is van waarde omdat hij gebruikt wordt door het kabinet. Landelijke beleidsplannen rondom huiselijk geweld worden op deze definitie uitgevoerd en ook in wetenschappelijk onderzoek wordt gebruik gemaakt van deze definitie (Van Dijk e.a. 1997). Dit onderzoek wordt in verschillende boeken genoemd als een belangrijk onderzoek.

- *Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer gepleegd wordt.*

Het kan daarbij gaan om fysiek geweld, seksueel geweld, psychisch geweld, fysiek en psychische of emotionele verwaarlozing of om economische delicten.

Huiselijk geweld kan de vorm aannemen van:

- *partner-/relatiegeweld (in hetero- en homoseksuele relaties), waarbij een onderscheid tussen eenzijdig en wederkerig geweld dient te worden gemaakt.*
- *Kindermishandeling (waaronder seksueel misbruik) en –verwaarlozing*
- *Oudermishandeling en mishandeling en verwaarlozing van ouderen. (Janssen, 2009, p.42-44)*

Deze definitie is van waarde omdat het boek waar de definitie uit komt, als een belangrijk handboek rondom huiselijk geweld gezien wordt. De auteur van het boek, Hans Janssen, is landelijk projectleider Huiselijk geweld geweest bij het Ministerie van Justitie.

- *Alle geweld dat in huiselijk kring plaatsvindt. Daarbij dient onderscheid gemaakt te worden in verbaal, fysiek en seksueel geweld. (Timmerman, 2005, p.61)*

Timmerman gebruikt enkele, voor dit onderzoek, goed hanteerbare vormen van huiselijk geweld. Daarom is deze definitie van waarde voor dit onderzoek.

De definitie die voor dit onderzoek gebruikt wordt, is de volgende:

Huiselijk geweld is geweld dat gepleegd wordt door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer. Het kan daarbij gaan om fysiek, psychisch en seksueel geweld.

De reden dat wij deze definitie gebruiken is dat de eerste zin van de definitie in bijna alle literatuur wordt genoemd. Daarnaast maken we gebruik van het onderscheid in drie vormen van huiselijk geweld. Namelijk, fysiek geweld, psychisch geweld en seksueel geweld. We hebben voor deze vormen gekozen omdat we vele vormen van geweldplegingen hier onder kunnen laten vallen. Wij vinden het gebruik van deze drie vormen overzichtelijker en beter werkbaar dan alle genoemde vormen bij de tweede definitie. In een andere definitie worden ook nog bedreiging en belaging genoemd als aparte vormen van geweld. Wij hebben ervoor gekozen bedreiging onder psychisch

geweld te plaatsen en belaging onder fysiek geweld. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de geweldplegingen die (kunnen) vallen onder de drie genoemde vormen van geweld.

Fysiek geweld kan bestaan uit vele verschillende handelingen, bijvoorbeeld slaan, duwen (wat mogelijk een val veroorzaakt), knijpen, bijten en krabben, trekken aan haren, schoppen, keel dichtknijpen, steken of gericht gooien met een voorwerp, overgieten met een hete vloeistof, opsluiten en/of buitensluiten, vastbinden, een meisje (laten) besnijden en doodslag/dood door schuld. (Janssen, 2009, p.44)

Psychisch geweld kan bijvoorbeeld bestaan uit bedreigen, vernederen, iemand het spreken onmogelijk maken, afnemen van paspoort en bankpas, ontnemen van communicatiemogelijkheden, eigendommen vernielen of stelen, bedreigen van familieleden, martelen of doden van huisdier van het slachtoffer, stalking of belaging en verwaarlozing; iemand die daarvan afhankelijk is, zorg, voedsel, drank of medicatie onthouden. Ook weinig tot geen aandacht, liefde en genegenheid geven en negeren vallen onder verwaarlozing.

Seksueel geweld kan bijvoorbeeld bestaan uit seks zonder instemming en gedwongen seks; verkrachting, gemeenschap met iemand die wilsonbekwaam is (bijvoorbeeld als gevolg van drank/drugs), ontkleden en seksuele handelingen onder dwang, het laten zien van pornografische beelden aan kinderen.

Zoals hierboven is te lezen kan geweld zich uiten in vele verschillende vormen, waar je in eerste instantie misschien niet meteen aan denkt. Tijdens het gehele onderzoek zijn wij alert geweest op deze verschillende uitingsvormen van geweld. Bijvoorbeeld bij het opstellen van de checklist en het scoren van geweld tijdens het dossieronderzoek en de vragen die gesteld zijn tijdens de interviews.

Met iemand uit de huiselijke kring bedoelen wij gezinsleden, zoals de partner, kinderen, ouders, broers en zussen. Daarnaast kan het gaan om andere familieleden, ex-partners en huisvrienden. Huisvrienden zijn vrienden die geregeld over de vloer komen bij het slachtoffer. Deze definitie van huisvrienden wordt genoemd in alle door ons gebruikte literatuur, daarom hebben wij ervoor gekozen deze definitie ook te gebruiken.

2.2 Cijfers van huiselijk geweld

In verschillende bronnen; boeken, artikelen en onderzoeken, is gezocht naar cijfers over huiselijk geweld in Nederland, om zo een beeld te vormen van hoe vaak huiselijk geweld in het algemeen voorkomt. De cijfers die in deze paragraaf worden weergegeven, worden verderop vergeleken met de verkregen cijfers vanuit het dossieronderzoek en de interviews (zie hoofdstuk 3 en 4).

In veel van de gebruikte bronnen werd voor cijfers verwezen naar het onderzoek van Van Dijk e.a. uit 1997. Daarnaast wordt er in de bronnen ook veel gebruik gemaakt van door politie geregistreerde en gepubliceerde cijfers. Het meest recente onderzoek dat is gevonden, is gepubliceerd in 2009 en betreft cijfers van huiselijk geweld over het jaar 2008. Het gaat om 'Huiselijk geweld gemeten 2008' (Ferwerda, 2009) van de Nederlandse politie.

Om een algemeen beeld te geven over huiselijk geweld in Nederland, is gebruik gemaakt van bovenstaande bronnen. Dit omdat naar deze bronnen in andere boeken en onderzoeken het meest wordt verwezen. Veel andere bronnen met betrekking tot cijfers hebben wij niet kunnen vinden. Het eerste onderzoek (Van Dijk e.a., 1997) lijkt een minder recente bron, toch wordt hiervan gebruik gemaakt, omdat dit het grootste onderzoek naar huiselijk geweld is dat in Nederland is uitgevoerd. Ook is dit onderzoek opgezet met als doel om juist algemene informatie te krijgen. Daarnaast is de steekproef van dit onderzoek groter dan de meeste andere onderzoeken, er is namelijk onderzoek gedaan onder 1005 respondenten. De cijfers van de politie (Ferwerda, 2009) zijn de meest recente die tot nu toe gepubliceerd zijn.

Resultaten uit het onderzoek 'Huiselijk geweld, Aard, omvang en hulpverlening' (Van Dijk e.a., 1997)
In dit onderzoeksrapport wordt onderscheid gemaakt tussen 'incidenten' en 'huiselijk geweld'.

Er is sprake van incidenten als het geweld:

- geen lichamelijk letsel veroorzaakte, én
- geen noemenswaardige gevolgen had (zoals eetproblemen, angstgevoelens, een echtscheiding, problemen met intimiteit en/of seksualiteit), én
- minder dan 1 jaar duurde, én
- eenmalig, of ten hoogste enkele keren voorkwam.

In alle andere gevallen is sprake van niet-incidenteel huiselijk geweld, wat in dit rapport wordt aangeduid met de term 'huiselijk geweld'. Dit geweld heeft ofwel lichamelijk letsel veroorzaakt, ofwel noemenswaardige gevolgen gehad, ofwel langer dan 1 jaar geduurd, of is tenminste maandelijks voorgekomen. Of een combinatie hiervan. (Van Dijk e.a., 1997)

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de voor dit onderzoek relevante cijfers.

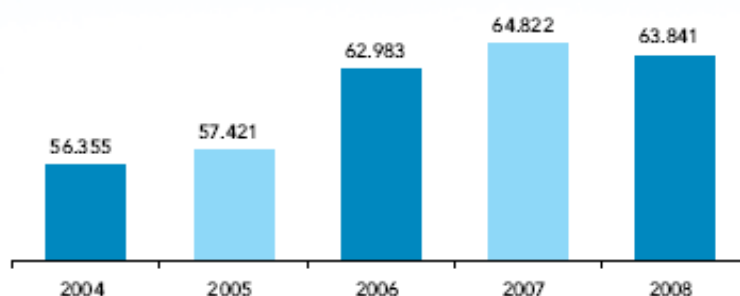
Uit het onderzoek van Van Dijk e.a. komt naar voren dat 45 % van de Nederlandse bevolking ooit zelf slachtoffer is geweest van niet-incidenteel huiselijk geweld. Fysiek, psychisch en seksueel geweld komen vaak samen voor. 11% van de slachtoffers heeft lichamelijk letsel door het geweld opgelopen. Voor 30% van de slachtoffers heeft het geweld andere belangrijke gevolgen gehad. In 21% van de gevallen duurde het huiselijk geweld langer dan vijf jaar. Bij 27% van de slachtoffers kwam het geweld wekelijks zelfs dagelijks voor.

In januari '11 zijn de uitkomsten van een nieuw onderzoek van Van Dijk naar huiselijk geweld gepubliceerd. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de helft van de ondervraagden ooit met huiselijk geweld te maken heeft gehad. Hierbij kan het gaan om geweld in het heden en in het verleden. De publicatie van deze resultaten kwam op een moment waarop er geen mogelijkheid was om de overige uitkomsten te verwerken in dit onderzoek.

Resultaten uit 'huiselijk geweld gemeten 2008' (Ferwerda, 2009)

De cijfers van de politie zijn gebaseerd op door de politie geregistreerde incidenten van huiselijk geweld. Niet alle incidenten zijn bekend bij de politie, omdat niet alles wordt aangegeven. Deze cijfers kunnen dus maar een deel van ware omvang weergeven.

Het totaal aantal geregistreerde incidenten in 2008 was 63.841. Onderstaande grafiek geeft een beeld over het aantal geregistreerde incidenten over 2004 tot en met 2008. (Ferwerda, 2008, p.2) Hieruit is af te lezen dat het aantal geregistreerde incidenten van huiselijk geweld binnen vijf jaar aanzienlijk is toegenomen.



Figuur 1. Aantal geregistreerde incidenten huiselijk geweld tussen 2004 en 2008

Daders en slachtoffers

Vaak wordt gedacht dat geweld vooral gepleegd wordt door mannen, tegen hun vrouw en/of kinderen. Geweld kan ook gepleegd worden door andere gezinleden (of familieleden/huisvrienden). Soms zijn er meerdere slachtoffers en/of daders. Kinderen kunnen onderling geweld plegen, een kind kan geweld gebruiken naar zijn ouder(s) en ouder(s) kunnen geweld gebruiken naar het kind. Het is niet altijd zo dat de man degene is die geweld gebruikt, de vrouw kan ook dader zijn of het geweld komt van beide kanten. Uit het onderzoek van Van Dijk e.a. (1997, p.41) blijkt dat de dader vaker een man dan een vrouw is.

In het onderzoek van Van Dijk (1997) kwam fysiek geweld onder 35% van de respondenten voor, psychisch geweld kwam in 28% van de gevallen voor en in 21% van de gevallen was de respondent slachtoffer van seksueel geweld. Slachtoffers van huiselijk geweld zijn volgens het rapport van Ferwerda meestal vrouwen tussen de 25 en 45 jaar. Dit geldt vooral bij seksueel geweld.

Fysiek geweld wordt het meest gepleegd door (ex-)partners (24%) en door ouders, waarbij de man of vader vaak de dader is. Broers en zussen zijn bij fysiek geweld in 14% van de gevallen de dader en bij 6% is andere familie de dader. Bij psychisch geweld zijn partners en ouders ongeveer even vaak dader. Broers, zussen en andere familie worden minder genoemd door de slachtoffers. Seksueel geweld wordt opvallend vaak gepleegd door huisvrienden, in wel 50% van de gevallen. Dit gaat met name om seksuele intimidatie. Bij daadwerkelijke seksuele handelingen zijn huisvrienden minder vaak dader. Partners, ouders en overige gezinsleden zijn ook dader van seksueel geweld, maar minder dan bij fysiek en psychisch geweld. Bij verkrachting is de mannelijke partner vaak de dader, namelijk in 39%. (Van Dijk e.a., 1997).

De meeste registraties laten zien dat het huiselijk geweld vooral uit fysiek geweld (45,3%) en psychisch geweld (31,3%) bestaat. In 3,3% van de gevallen gaat het om seksueel geweld. Bedreiging en belaging worden apart benoemd in dit rapport en vormen samen 20,1% van het geregistreerde geweld. In 37% van de geregistreerde gevallen wordt ook daadwerkelijk aangifte gedaan (23.671 keer). Het meest wordt aangifte gedaan van fysiek geweld (66,6%). Er wordt minder aangifte gedaan van seksueel en psychisch geweld.

De impact van huiselijk geweld op kinderen en jongeren die slachtoffer en/of getuige kan groot zijn. Één op de acht slachtoffers is onder de 18 jaar (11,9%). Jonger dan 6 jaar is 1,9%, 2,8% van de slachtoffers is tussen de 6 en 12 jaar en tussen de 12 en 18 jaar is 7,2% slachtoffer. Als het gaat om kinderen onder de 12 jaar is zijn er ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers. 51% is slachtoffer van seksueel geweld, waarvan bijna de helft jonger is dan 18 jaar.

In 70% van de gevallen is huiselijk geweld gericht op de (ex-)partner van de dader. 33,6% van het geweld is gericht op de vrouwelijke partner (27,6% op de vrouwelijke ex-partner) en 3,9% op de mannelijke partner. (4,8% op de mannelijke ex-partner). (Ferwerda, 2009).

Overeenkomsten en verschillen tussen beide onderzoeken

Beide onderzoeken zijn landelijk uitgevoerd. Ook geven beide onderzoeken cijfers over fysiek, psychisch en seksueel geweld, hoewel de cijfers niet geheel overeenkomen. Bij beide onderzoeken is te zien dat fysiek geweld het meest voorkomt en seksueel geweld het minst. In de politieregistratie komt seksueel geweld erg weinig voor (3,3%), uit het onderzoek van Van Dijk kwam seksueel geweld in 21% van de gevallen voor. De verschillen tussen de genoemde cijfers kunnen wellicht verklaard worden door de wijze waarop de onderzoeken hebben plaatsgevonden. Van Dijk heeft de respondenten gevraagd naar 32 mogelijke vormen van geweld, bij seksueel geweld ging dit van een obsceen gebaar tot verkrachting. Ook is er gevraagd naar het voorkomen van geweld in de geschiedenis van de persoon, bij de politieregistratie zijn er slechts cijfers over één jaar.

Het belang van deze cijfers voor dit onderzoek is dat er een beeld is gegeven van huiselijk geweld in de Nederlandse samenleving, dat wordt vergeleken met het beeld en de gevonden cijfers vanuit de Gezinspsychiatrie.

2.3 Oorzaken van huiselijk geweld

Volgens Armitage (1999) komt huiselijk geweld niet alleen voor in lagere inkomensgroepen en sociaal zwakke gezinnen, het kan dus in alle gezinnen voorkomen. Armitage zegt wel dat een lager inkomen en daarbij komende problemen zoals weinig opleiding, de kans op geweld kunnen vergroten. Ook is het volgens haar zo dat deze gezinnen vaker contact hebben met hulpverlening, waardoor huiselijk geweld meer opvalt.

Om huiselijk geweld te begrijpen is het goed om te weten welke oorzaken geweld kan hebben. Veel genoemde oorzaken in de literatuur (Janssen, 2009; Timmerman, 2005; Van Dijk, e.a., 1997), die de kans op huiselijk geweld vergroten, zijn: psychiatrische problematiek, financiële problemen, laagopgeleid zijn, slechte leefomstandigheden en een slecht sociaal netwerk. Het gebruik van middelen zoals alcohol en drugs kan ook een oorzaak zijn. Mensen die onder invloed zijn kunnen moeilijk oordelen en met kritiek omgaan. Zij hebben minder controle over de impulsbeheersing waardoor frustraties kunnen leiden tot agressie naar de omgeving. Ook ligt de mogelijke oorzaak vaak in het verleden van zowel slachtoffer als dader. Mensen die in de kindertijd zelf mishandeld zijn, of geweld hebben meegemaakt, hebben een grotere kans om later zelf ook geweld te gebruiken, als zij niet anders geleerd hebben. Dit omdat ze zo opgevoed zijn en conflicten hebben leren oplossen met geweld.

Mensen die in een relatie eerder mishandeld zijn, kiezen vaak opnieuw een gewelddadige partner. Voor slachtoffers zijn risicofactoren; weinig weerbaarheid en sociale vaardigheden, afhankelijkheid en een sociaal isolement. Cultureel bepaalde tolerantie ten aanzien van geweld kan ook een rol spelen. In sommige culturen is slaan een geaccepteerde straf in de opvoeding.

Hieronder wordt ingegaan op oorzaken van geweld tegen kinderen en geweld door kinderen. Dit omdat binnen het cluster altijd gezinnen met kinderen worden opgenomen. Daarnaast wordt er in vervolgonderzoek gekeken naar gevolgen van geweld op de hechting van het kind, wat onderstaande relevant maakt voor dit onderzoek.

Oorzaken bij huiselijk geweld tegen kinderen:

Risicofactoren van huiselijk geweld tegen kinderen kunnen zijn: een laag opleidingsniveau van de ouders, werkloosheid van de ouders, een allochtone afkomst, een gezin van meer dan drie kinderen en alleenstaand ouderschap (IJzendoorn e.a. 2007).

Soms komt geweld tegen kinderen door onmacht van de ouders. Zij hebben goede bedoelingen, maar hebben niet altijd beschikking over de juiste opvoedingsvaardigheden. Zo kan geweld ontstaan wanneer de ouder(s) te hoge verwachtingen van het kind hebben, die niet passend zijn bij de leeftijd. Bijvoorbeeld wanneer zij verwachten dat hun kind van negen jaar uit zichzelf zijn taken oppakt. Wanneer dit niet gebeurt, kan dit de ouder frustreren en sommige ouders kunnen het gevoel hebben dat hun kind 'het erom doet', waardoor geweld kan ontstaan (Janssen, 2009).

Een andere manier waarop huiselijk geweld tegen kinderen kan ontstaan is wanneer de ouders een bepaalde opvoedingsstijl voor ogen hebben. Bij een autoritaire opvoedingsstijl, waarbij de ouder het kind wil controleren en zijn of haar autoriteit wil laten 'gelden', kan het gebeuren dat het kind soms buiten de kaders treedt. Hierdoor kan dan spanning ontstaan die kan ontsporen in geweld, de ouder weet volgens hem of haar immers wat het beste is voor het kind (Timmerman, 2005).

Verwaarlozing als vorm van mishandeling kan bijvoorbeeld voorkomen bij een laissez faire opvoedingsstijl, waarbij de ouder het kind veel vrij laat uit het idee dat het kind zich maximaal moet kunnen ontplooiën. Dit kan mislopen wanneer het kind echt te ver gaat. Er zijn weinig of vage grenzen. Hierdoor kan het voorkomen dat een kind bepaalde sociale omgangsvormen niet leert, die de maatschappij belangrijk acht, bijvoorbeeld op tijd op school zijn en luisteren naar anderen en daarbij zelf stil zijn.

In het basisboek huiselijk geweld (Jansen, 2009) wordt vermeld dat de kans op herhaling van geweld richting kinderen toeneemt als er weinig of geen steun is van de partner of de omgeving,

ouders tegenstrijdige gevoelens hebben over hun eigen jeugd, en als ouders weinig opvoedingsvaardigheden hebben.

Oorzaken bij huiselijk geweld door kinderen:

Geweld door kinderen tegen hun ouder(s) kan onder andere als oorzaak hebben dat het kind/ de jongere zelf mishandeld is en/of veel geweld tussen de ouders heeft gezien. Hierdoor kan het omgaan met conflicten op een gewelddadige manier 'gewoon' geworden zijn, omdat dit de enige manier is die het kind kent, om conflicten op te lossen. Ook gevoelens van woede en wraak over het eerdere geweld kunnen een oorzaak zijn. Tenslotte kunnen problemen met agressie- impulscontrole in het kind zelf een oorzaak zijn (bijvoorbeeld ADHD en ODD of in de puberteit).

Ook verslaving kan een oorzaak zijn van geweld tegen ouders; het gebruik van middelen kan leiden tot agressieve buien, om aan geld voor de verslaving te komen kunnen de ouders bedreigd/bestolen worden. Relatieproblemen tussen de ouders van het kind/ de jongere kunnen een oorzaak zijn, wanneer de ouders onvoldoende samenwerken. Wanneer de opvoedingsstijl van de ouder(s) erg controlerend is, kunnen kinderen zich gaan verzetten.

Kinderen kunnen ook geweld gebruiken naar hun broer(s) en zus(sen). Oorzaken hiervan kunnen zijn; onderlinge rivaliteit, jaloezie en weinig sociale weerbaarheid. Ook hierbij kunnen onvermogen en/of relatieproblemen tussen de ouders een rol spelen (Timmerman, 2005).

In de rest van het onderzoek is gebruik gemaakt van deze informatie over de oorzaken van huiselijk geweld. In de checklist voor het dossieronderzoek en op de vragenlijst voor de interviews zijn vragen opgenomen over wat mogelijke oorzaken van het geweld kunnen zijn. In de interviews is hier uitgebreid op doorgevraagd.

Psychiatrische problematiek en huiselijk geweld

Hieronder wordt het onderwerp psychiatrische problematiek in relatie tot huiselijke geweld besproken. Dit omdat de gezinsbehandeling waar dit onderzoek is uitgevoerd gezinnen behandelt waarin psychiatrische problematiek vaak een rol speelt.

Psychiatrische problematiek kan zowel oorzaak als gevolg zijn van huiselijk geweld. Ernstige angst en depressieve gevoelens kunnen de kans op huiselijk geweld vergroten. Rondom huiselijk geweld kunnen verschillende psychiatrische problemen een rol spelen.

Depressieve gevoelens, angstgevoelens, autistisch gedrag en ook ADHD kunnen leiden tot agressiviteit, die voorkomt uit angst, paniek en wanhoop. Mensen met sombere gevoelens en gedachten kunnen soms weinig hebben van de omgeving en zo geïrriteerd raken. Mensen in de omgeving van een depressief persoon kunnen ook agressief worden door wanhoop of doordat ze moeilijk in contact kunnen komen met die persoon. Bij angstproblematiek, als de posttraumatische stressstoornis, kan paniek een oorzaak zijn van geweld, wanneer er bijvoorbeeld een herbeleving plaatsvindt, die niet uit de weg kan worden gegaan. Een voorbeeld van agressie bij autisme kan zijn dat iemand in paniek kan raken bij een plotselinge verandering. In combinatie met het gebrek aan sociaal inzicht en sociale vaardigheden kan dit leiden tot geweld.

Een veel voorkomende stoornis die samengaat met huiselijk geweld is de periodieke explosieve stoornis. Bij deze stoornis treedt gedurende bepaalde perioden controleverlies over de agressieve impulsen op. Iemand kan zonder of met een kleine aanleiding erg agressief worden. Wanneer de agressieve periode voorbij is, is er geen sprake van impulsief agressief gedrag. Achteraf voelt de persoon zich vaak schuldig.

Verslavingsproblematiek en huiselijk geweld gaan ook vaak samen. Mensen met een verslaving hebben vaak moeite met het inschatten van situaties en nemen dingen anders waar door het gebruik van middelen. Verslaafden hebben moeite met de impulsbeheersing, waardoor frustraties kunnen leiden tot agressie naar de omgeving. Dit kan ook wanneer de verslaafde niet onder invloed is. Hij of zij kan dan prikkelbaar en snel geïrriteerd zijn.

Mensen met persoonlijkheidsproblematiek hebben bovengemiddeld vaak problemen in relaties met anderen, die vaak samen gaan met heftige conflicten. Het lukt niet dit anders te doen. Er zijn veel typen persoonlijkheidsproblemen. Zo kan iemand met een narcistische persoonlijkheidsproblematiek slecht tegen kritiek. Mensen met borderline persoonlijkheidsproblematiek voelen zich meestal snel verlaten, maar hebben ook moeite met nabijheid. Door dit aantrekken en afstoten kan gemakkelijk agressie ontstaan, ook vanuit de omgeving. Wanneer iemand een obsessief-compulsieve stoornis heeft, is hij of zij heel star, wanneer iemand iets anders wil, kan die leiden tot geweld. Iemand met antisociale persoonlijkheidsproblematiek heeft een minder ontwikkeld geweten en denkt alleen aan het eigenbelang. Kenmerken kunnen zijn: agressie, bedriegen, wreedheid en liegen. (Timmerman, 2005, p. 81, 82)

2.4 Gevolgen van huiselijk geweld

De gevolgen van huiselijk geweld hangen af van verschillende factoren, zoals de duur van het geweld, de ernst van het geweld, hoe vaak het voorkomt, hoe oud iemand is wanneer het geweld plaatsvindt, de relatie tussen de dader en het slachtoffer, de opvang na het geweld, de omvang van macht en dwang en in hoeverre het geheim moet worden gehouden (Janssen, 2009).

Cijfers over gevolgen (Van Dijk e.a., 1997)

Huiselijk geweld kan uiteenlopende gevolgen hebben voor de slachtoffers, 26% noemt dat hun zelfvertrouwen verminderd is. 19% kreeg last van angstgevoelens, 10% had moeite met intimiteit en/of seksualiteit. Bij 11% van de slachtoffers heeft huiselijk geweld geleid tot een echtscheiding van de dader. Mensen die slachtoffers zijn (geweest) voelen zich vaker onveilig dan niet-slachtoffers. Ook hebben slachtoffers meer last van gezondheidsklachten, hebben zij minderwaardigheidsgevoelens en minder sociale contacten met andere mensen. De gevolgen zijn zowel tijdens als na het plaatsvinden van huiselijk geweld merkbaar.

Gevolgen van huiselijk geweld voor volwassenen:

Huiselijk geweld kan vele lichamelijke verwondingen tot gevolg hebben, zoals kneuzingen, botbreuken en bijvoorbeeld hoofdpijn. Bij vrouwen kan het leiden tot menstruatieproblemen en miskramen. Er zijn natuurlijk nog veel andere verwondingen te bedenken.

Huiselijk geweld kan ook veel psychische klachten tot gevolg hebben. Het kan een (zeer) negatieve invloed hebben op het zelfvertrouwen en zelfrespect van het slachtoffer, omdat zij het gevoel van controle over hun leven verliezen. Huiselijk geweld kan gepaard gaan met vernedering, wat het zelfrespect van het slachtoffer kan schaden. Andere veelgenoemde psychische gevolgen zijn; slaapproblemen, eetproblemen, angstgevoelens en/of zelfs psychiatrische problematiek.

Andere gevolgen kunnen zijn; seksuele problemen, echtscheiding en twijfel aan de geloofsovertuiging. Het geweld kan leiden tot schaamte en angst ten opzichte van de omgeving, het slachtoffer durft er niet over te praten met vrienden en bekenden en houdt het voor zichzelf. Soms wordt het slachtoffer verboden over het geweld te spreken waardoor hij of zij niet meer echt zichzelf kan zijn, wat kan leiden tot een sociaal isolement (Timmerman, 2005).

Gevolgen van huiselijk geweld voor kinderen:

Voor vervolgonderzoek kunnen de gevolgen van huiselijk geweld, in samenhang met de hechting, van belang zijn. Als er meer bekendheid is over de gevolgen van geweld, kan dit ervoor zorgen dat geweld sneller gesignaleerd wordt en er meteen op ingespeeld kan worden.

In de literatuur komen de gevolgen bij kinderen die getuige zijn en kinderen die slachtoffer zijn, veel overeen. Ook bij kinderen kan huiselijk geweld een negatieve invloed op het zelfvertrouwen en zelfrespect hebben. Een negatief zelfbeeld kan het gevolg zijn. Andere gevolgen kunnen bijvoorbeeld zijn; eetproblemen, extreme slapeloosheid, dwangmatigheden ontwikkelen en (seksueel) gedrag laten zien dat niet bij de leeftijd past. Verder komen achterstanden in de groei- en verstandelijke ontwikkeling en lichamelijke klachten voor. Concentratieproblemen kunnen leiden tot slechtere schoolprestaties. Het kind kan angstig zijn en veel piekeren over de thuissituatie; wat tref ik

thuis aan na schooltijd, hoe gaat het met mijn broertje of zusje, zal het vandaag weer gebeuren? Kinderen geven vaak zichzelf de schuld van het geweld en sommige kinderen willen niet meer leven.

Om met het geweld te kunnen omgaan trekken sommige kinderen zich terug in een fantasiewereld. Ook komt angst om alleen gelaten te worden of contact met anderen te maken voor. De angst kan zich ook uitten in agressie naar leeftijdsgenoten, gezinsleden, dieren of dingen. Deze agressie kan ontstaan doordat kinderen thuis zichzelf niet kunnen zijn en niet tegen hun ouders in durven gaan. Sommige kinderen reageren dit dan buitenshuis af door leeftijdsgenootjes bijvoorbeeld te bijten of te slaan. Daarnaast kan het zijn dat kinderen zich agressief uiten naar andere kinderen doordat ze thuis onvoldoende hebben geleerd om hun emoties te reguleren.

Een sociaal isolement kan voorkomen wanneer een kind zich schaamt en het geweld geheim moet houden, ook hebben deze kinderen vaak minder goede sociale vaardigheden ontwikkeld. Kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld kunnen een verzorgende rol op zich gaan nemen, dit heet parentificatie. Het kind negeert dan bijvoorbeeld de eigen emoties om te kunnen zorgen voor zijn of haar broertjes/zusjes. Verder komt het voor dat het kind probeert om zijn ouders te ontlasten door huishoudelijke taken op zich te nemen die niet bij de leeftijd passen.

Huiselijk geweld kan ook voor de toekomst van kinderen grote gevolgen hebben, het beginnen en onderhouden van een relatie blijkt vaak lastig, ook is er een grotere kans op betrokkenheid bij criminaliteit en op het ontwikkelen van verslavingen. Het kan lastig zijn om een zelfstandig leven op te bouwen, het komt voor dat jongeren zich in allerlei relaties storten, verslaafd raken of hun opleidingen voortijdig verbreken. Zonder goede begeleiding is er kans op het ontwikkelen van een persoonlijkheidsproblematiek. Er is een grotere kans dat kinderen die zijn opgegroeid in een gewelddadige omgeving, later zelf ook geweld gaan gebruiken.

In het dossieronderzoek en in de interviews is ook gelet op en gevraagd naar mogelijke gevolgen van huiselijk geweld binnen de opgenomen gezinnen. Aan het gedrag en de houding die het kind laat zien kan soms worden opgemaakt dat er mogelijk geweld speelt binnen het gezin.

Hechting

Hieronder wordt het onderwerp hechting kort aangestipt, omdat dit voor vervolgonderzoek naar aanleiding van dit onderzoek van belang is. De opdrachtgever wil bij vervolgonderzoek meer weten over de gevolgen van huiselijk geweld voor de hechting.

Volgens de Britse psychiater en grondlegger van de hechtingstheorie, John Bowlby, is gehechtheid een affectieve band die een persoon of dier tot stand brengt tussen zichzelf en een specifieke ander (Rigter, 2002, h.7). Het doel van hechting is, volgens Bowlby, het verkrijgen van veiligheid. Gehechtheid wordt verkregen in de eerste twee jaren en heeft gevolgen voor de relationele en emotionele ontwikkeling van een kind.

Sensitiviteit en responsiviteit zijn nodig om veilig te kunnen hechten. Sensitiviteit betekent dat ouders de signalen van het kind oppakken en op die manier kunnen zien wat de behoefte is van het kind. Responsiviteit is het op een goede manier reageren op deze signalen. Wanneer een ouder zelf onveilig is gehecht kan het lastig zijn om sensitief en responsief te zijn.

Daarnaast is voorspelbaarheid belangrijk bij de ontwikkeling van gehechtheid. Een kind moet kunnen vertrouwen op zijn ouders. Wanneer de ouders niet, of niet altijd op dezelfde manier reageren en hierin onvoorspelbaar zijn, weet het kind niet waar het aan toe is en dit kan nadelige gevolgen hebben voor de hechting.

De kans op onveilige gehechtheid wordt groter wanneer de ouders eigen problematiek hebben, zoals psychische problematiek of wanneer ze hun eigen trauma's nog niet hebben verwerkt. Multiprobleemgezinnen hebben een groter risico op hechtingsproblematiek bij de kinderen. Onveilige gehechtheid kan van ouders op kinderen worden overgedragen.

Volgens primatoloog en antropoloog Hrdy, ging Bowlby in zijn hechtingstheorie uit van een voortdurend contact tussen moeder en kind. Hrdy is van mening dat Bowlby dit zei omdat dit paste

binnen het ideaal dat de zorg voor een baby alleen de taak van een moeder is. Hrdy is het hier niet mee eens. Uit onderzoek blijkt volgens haar dat ook de mate van steun die een moeder uit haar omgeving krijgt, bepaalt in hoeverre ze ontvankelijk is voor de behoeften van haar kind.

Een andere theorie over hechting is de objectrelatie-theorie van de Oostenrijkse psychiater en grondlegger van de psychoanalyse, Sigmund Freud. Hij zegt dat de relatie tussen moeder en kind een afspiegeling is van alle andere belangrijke liefdesrelaties in de rest van iemands leven. Het gaat er volgens Freud niet om hoe de moeder zich ten opzichte van het kind gedraagt, maar het gaat erom dat zij de lusten van de baby bevredigt. Vandaar de term object in de 'object'-relatietheorie. (Hoogsteder, De Vries, 2004)

Baird, Veague en Rabbit (2005) noemen in *Development and Psychopathology* dat onveilige hechting bij sommige personen een gevolg is van neurofysiologische tekorten bij het kind. Dit zou betekenen dat bij hechting genetische aanleg ook een rol speelt.

Bij jonge kinderen kan geweld leiden tot een trauma. Het trauma kan weer leiden tot problemen met de hechting. (Janssen, 2009, p.28)

3. Resultaten dossieronderzoek

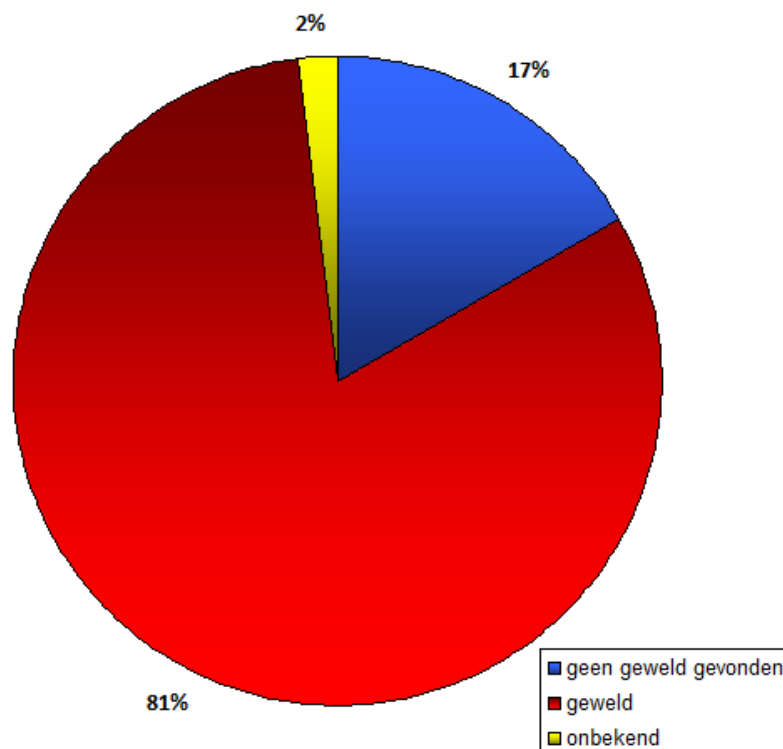
Zoals beschreven in het methodehoofdstuk zijn voor het dossieronderzoek per afdeling van het cluster Gezinspsychiatrie (De Bron, De Stee, De Oude Pastorie), 16 dossiers onderzocht. Aan de hand van een checklist (zie bijlage 2) is gescoord of er binnen de gezinnen sprake is van huiselijk geweld, welke vormen, oorzaken, gevolgen en informatie over de rol van het kind. In dit onderdeel van het onderzoeksrapport worden de uitkomsten van dit dossieronderzoek beschreven.

3.1 Cijfers van huiselijk geweld

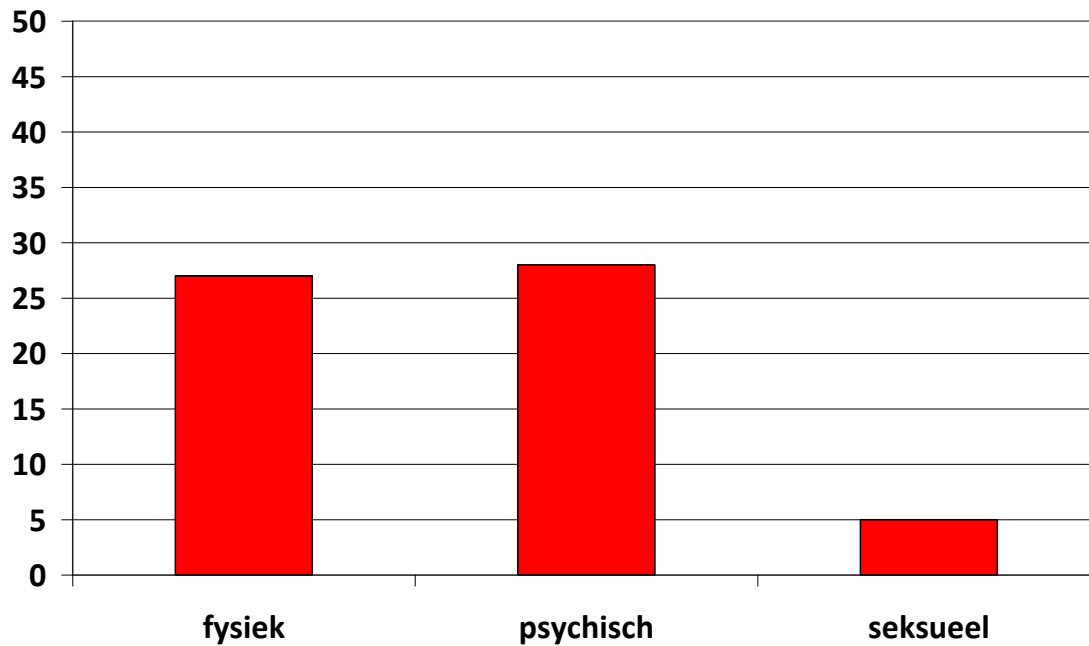
Uit het onderzoek komt naar voren dat in 39 (81%) van de gezinnen, een vorm van geweld heeft gespeeld, in het verleden of het heden. Hierbij kan het gaan om fysiek, psychisch en seksueel geweld. In acht van de 48 gezinnen (17%) was in het dossier geen geweld terug te vinden en in één gezin (2%) was het onbekend of er geweld speelde of heeft gespeeld. De mate waarin het geweld bij deze gezinnen speelt, kan sterk uiteenlopen.

Daarnaast is, bij de gezinnen waarin geweld speelt of gespeeld heeft (39 gezinnen), onderzocht om welke vorm van geweld het ging. Vaak kwamen binnen één gezin verschillende vormen van geweld voor. In 28 gezinnen (72%) kwam er een vorm van psychische geweld naar voren vanuit de dossiers. Bij 27 gezinnen (69%) kwam fysiek geweld naar voren. Seksueel geweld kwam uit de dossiers naar voren in 5 gezinnen (13%).

Het totaal van de percentages van de verschillende vormen van geweld is hoger dan 100%, omdat in één gezin sprake kan zijn van meerdere vormen van geweld. Dit geldt ook voor onderstaande cijfers, per afdeling.



Figuur 2. Totaal huiselijk geweld Gezinspsychiatrie



Figuur 3. Vormen van huiselijk geweld binnen alle afdelingen

Ook zijn de verschillende afdelingen vergeleken, dit wordt hierna beschreven. Binnen gezinspsychiatrische kliniek de Bron, werd er in 14 van de 16 dossiers (87,5%) een vorm van geweld gevonden. Bij één gezin (6,2%) was het onbekend of er geweld (heeft) (ge)speelt. Binnen gezinshereniging de Stee werd in 13 van de 16 dossiers (81,3%) één of meerdere vormen van geweld beschreven. Bij zowel de Bron als de Stee kwam in twee gezinnen (12,5%) geen vorm van geweld uit de dossiers naar voren. Bij dagbehandeling de Oude Pastorie werd er in 12 gezinnen (75%) één of meerdere vormen van geweld gescoord. In de overige 4 gezinnen (25%) is geen vorm van geweld gevonden.

Wanneer we het geweld indelen in de vormen fysiek, psychisch en seksueel geweld kunnen we zeggen dat seksueel geweld binnen alle afdelingen het minst in de dossiers naar voren is gekomen. Bij zowel de Stee als de Oude Pastorie werd seksueel geweld bij één van de zestien dossiers gevonden en bij de Bron werd bij drie van de zestien dossiers seksueel geweld gevonden. Bij de Bron en de Oude Pastorie werd psychisch geweld het meest gevonden en fysiek geweld minder. Bij de Stee is het opvallend dat dit juist andersom is. Daar kwam van alle vormen van geweld, fysiek geweld het meest naar voren en psychisch geweld kwam binnen deze afdeling juist opvallend minder naar voren dan bij de andere twee afdelingen. (Zie voor specifieke cijfers en percentages bijlage 5).

3.2 Oorzaken van huiselijk geweld

Mogelijke oorzaken van geweld

Tabel 1. Mogelijke oorzaken van geweld zoals gescoord in het dossieronderzoek

<i>Mogelijke oorzaken van geweld</i>	<i>Aantal keer gescoord</i>
Persoonlijke problematiek bij ouders	25 keer
Omgevingsfactoren	17 keer
Trauma's uit het verleden van ouders	11 keer
Geweld in het verleden van ouders	11 keer
Persoonlijke problematiek bij kind	11 keer
Verslaving	9 keer
Relatieproblemen	6 keer
Onmacht	2 keer

In het dossieronderzoek is gescoord op mogelijke oorzaken van het geweld, ook zijn andere factoren gescoord, die in het gezin een rol hebben kunnen spelen als het gaat om geweld. Vaak gaat het om een samenhang van veel verschillende zaken, waardoor het geweld is ontstaan. Een veelgenoemde factor die een rol speelt in geweld is persoonlijke problematiek, hierbij gaat het bijvoorbeeld om borderline-persoonlijkheidsproblematiek of de diagnose ADHD. Ook persoonlijkheidsproblematiek bij het kind heeft een rol in geweld. Trauma's uit het verleden van ouders zijn ook gescoord in de dossiers, als een factor die een rol speelt in het ontstaan van geweld. Denk aan onverwerkte gebeurtenissen als een overlijden of het meemaken van bijvoorbeeld misbruik.

Omgevingsfactoren spelen daarnaast een rol bij het ontstaan van geweld, bijvoorbeeld financiële problemen, problemen in de buurt, weinig sociaal netwerk of geen goede relatie met familie. Het komt ook een aantal keer voor dat een vorm van een verslaving werd genoemd als oorzaak of als een factor uit het verleden die een rol speelt. Vaak wordt genoemd dat er in het verleden van de ouder(s) geweld heeft gespeeld, waardoor het zo kan zijn dat de ouder heeft geleerd op deze manier met kinderen om te gaan of in ieder geval niet weet hoe het anders kan. Ook onmacht wordt genoemd en kan hiermee samenhangen. Daarnaast speelt relatieproblematiek soms een rol in het ontstaan van huiselijk geweld.

3.3 Gevolgen van huiselijk geweld

Vanuit het dossieronderzoek is het moeilijk om gevolgen van huiselijk geweld te achterhalen. De onderzochte dossiers zijn van het afgelopen jaar, hierdoor is onbekend wat het huiselijk geweld voor gevolgen heeft voor kinderen op latere leeftijd. Wel is in de dossiers gelet op signalen van geweld bij kinderen binnen de gezinnen. Deze worden hieronder weergegeven.

Signalen van huiselijk geweld bij kinderen

Tabel 2. Signalen van huiselijk geweld bij kinderen zoals gescoord in het dossieronderzoek

<i>Signalen kind</i>	<i>Aantal keer gescoord</i>
Agressief gedrag, driftbuien, boosheid	13 keer
Verdrietig, schikachtig, angstig	6 keer
Zich afsluiten of terugtrekken	6 keer
Moeizaam samenspel	6 keer
Slaapproblemen en nachtmerries	4 keer
Gedrag of rol ouders overnemen	4 keer
Verkrampen bij optillen	3 keer
Stil	3 keer
Onzeker of afwachtend	2 keer
Lichamelijke klachten	2 keer
Concentratieproblemen	2 keer

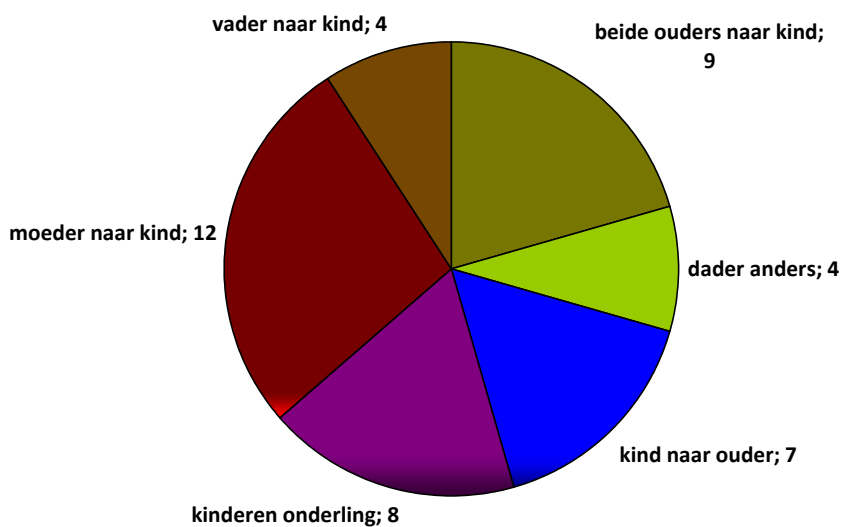
Hechtingsproblemen	2 keer
Seksueel overschrijdend gedrag	2 keer
Suicidegedachten	2 keer
Automutilatie	1 keer
Dwangmatig gedrag	1 keer
Zich schuldig voelen	1 keer
Zich zorgen maken	1 keer
Matige schoolresultaten	1 keer

Kinderen die huiselijk geweld meemaken kunnen daar op verschillende manieren op reageren. Door middel van de checklist is gescoord welke signalen een kind kan laten zien wanneer er sprake is van huiselijk geweld, zie tabel 3. Het gaat om veel uiteenlopende gedragingen en klachten van kinderen. Het meest gescoord is agressief gedrag van het kind, dan wel driftbuien of boosheid. Verder komt het voor dat kinderen verdrietig, angstig en schikachtig zijn en verkrampen wanneer ze opgetild worden. Ook komt het voor dat kinderen stil, onzeker of afwachtend zijn, zich afsluiten voor het geweld en zich terugtrekken. Dit terugtrekken wordt in de dossiers omschreven als uit de ruimte gaan waar het geweld is en zich terugtrekken in een fantasiewereld. Sommige kinderen hebben moeite met samenspel. Het kind kan zich schuldig voelen over het geweld en zich veel zorgen maken. Ook automutilatie en suicidegedachten zijn in de dossiers genoemd als signalen. Slaapproblemen, bijvoorbeeld nachtmerries, worden daarnaast een aantal keer in de dossiers genoemd als reactie op huiselijk geweld. Soms nemen kinderen de rol van de ouders over, bijvoorbeeld ten aanzien van hun jongere broertje en/of zusjes. Daarnaast kunnen kinderen het gedrag van hun ouders overnemen, bijvoorbeeld door op dezelfde manier te reageren op conflicten als hun ouders. Wanneer er geweld speelt hebben een aantal kinderen last van concentratieproblemen en behalen matige schoolresultaten. Lichamelijk klachten komen ook voor wanneer er sprake is van huiselijk geweld. Een aantal kinderen ontwikkeld hechtingsproblemen als gevolg van geweld. Andere dingen die kinderen hebben laten zien zijn seksueel overschrijdend gedrag en dwangmatig gedrag.

3.4 Rol van het kind in huiselijk geweld

Als we kijken naar het geweld dat zich tussen ouders afspeelt, zien we dat het vaker uit de dossiers naar voren komt dat de vader geweld gebruikt naar de moeder dan andersom. Het is niet zo dat de vrouw geen geweld gebruikt naar de man, maar wel minder dan de man naar de vrouw. In het totaal van de 39 gezinnen waarin een vorm van geweld voorkomt, is er in 21 gevallen sprake van geweld van de man naar de vrouw en in 11 gevallen van de vrouw naar de man. Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat in alle gevallen waarbij de vrouw geweld gebruikt naar de man, de man ook geweld gebruikt naar de vrouw. Het komt in onze populatie niet voor dat het gaat om eenzijdig geweld van de vrouw.

Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat het geweld van ouders naar het kind binnen de Gezinspsychiatrie vaak geweld van alleen de moeder naar het kind is, namelijk 12 keer, van de 39 keer dat er geweld plaatsvindt. In vier gevallen gaat het om geweld alleen vanuit de vader naar het kind. Ook komt het voor dat beide ouders geweld gebruikten richting hun kind, dit is gescoord in 9 gezinnen. Huiselijk geweld kan ook voorkomen van het kind richting de ouders of van kinderen onderling. In 7 van de 39 gezinnen waarin geweld gescoord is, was er geweld van één of meerdere kinderen naar hun ouder(s). In acht gezinnen ging het om geweld tussen de kinderen onderling en in vier gevallen was de dader iemand buiten het gezin of onbekend. Het totaal komt hoger uit dan 39, omdat in een aantal gezinnen sprake was van geweld van verschillende personen, bijvoorbeeld geweld van de het kind naar de moeder en ook andersom.



Figuur 4. Daders huiselijk geweld in aantallen

In totaal komt het 18 keer naar voren dat het kind zelf slachtoffer is van geweld. Dit kan gaan om geweld van één van de ouders, beide ouders, kinderen onderling of iemand van buiten het gezin, bijvoorbeeld een huisvriend. In 14 gevallen is het kind getuige geweest van een vorm van geweld tussen zijn of haar ouders en in één geval was het onbekend of het kind hiervan getuige was geweest. Het kwam geen enkele keer uit de dossiers naar voren dat het kind getuige was van seksueel geweld. Het komt even vaak voor dat kinderen getuigen zijn van fysiek en van psychisch geweld, namelijk elf keer. Het komt in de onderzochte populatie vaak voor dat kinderen getuige zijn van beide vormen. Met getuige zijn bedoelen we dat het kind het geweld kan horen en zien. Het is twee keer gescoord dat het kind het alleen heeft kunnen horen en niet kunnen zien. Geweld tegen de moeder tijdens haar zwangerschap is twee keer voorgekomen in de dossiers.

4. Resultaten interviews

Er zijn interviews gehouden met zes medewerkers van het cluster Gezinspsychiatrie over het onderwerp huiselijk geweld. Dit zijn medewerkers die het *Zorgen voor Veiligheid* gesprek met gezinnen en hun netwerk hebben gevoerd. Hieronder worden de resultaten van de interviews weergegeven. (Voor de gestelde vragen zie bijlage 4).

4.1 Cijfers van huiselijk geweld

De medewerkers hebben tijdens het interview een schatting gegeven van hoe vaak zij denken dat huiselijk geweld voorkomt bij de gezinnen die worden opgenomen op de afdeling waar zij werken. Daarnaast is gevraagd om een schatting te geven van de vormen van huiselijk geweld, zoals die in het onderzoek gebruikt worden, namelijk fysiek, psychisch en seksueel geweld. Één van de geïnterviewden heeft op deze vragen geen antwoord gegeven omdat zij al op de hoogte was van de cijfers die zijn verkregen uit het dossieronderzoek. Drie geïnterviewden gaven een schatting van zeven á acht op de tien gezinnen, als er gekeken werd naar alle vormen van geweld. Één persoon gaf een schatting van vijf op de tien gezinnen en één persoon gaf een schatting van drie á vier op de tien gezinnen. Als er alleen gekeken wordt naar fysiek geweld worden er veel verschillende antwoorden gegeven. Deze variëren van twee op de tien, tot acht op de tien gezinnen. Bij psychisch geweld liggen de schattingen van de medewerkers hoger, namelijk tussen de zes op de tien en negen op de tien, waarbij acht op de tien het meest is genoemd. Seksueel geweld komt het minste voor volgens de geïnterviewden, ook hier lopen de antwoorden uiteen. Sommige medewerkers zeggen het nog nooit meegemaakt te hebben. Één medewerker noemt dat seksueel geweld niet altijd gezien wordt en vaak in het verleden heeft gespeeld, kijkend naar het verleden wordt een schatting gegeven van acht op de tien gezinnen. Twee medewerkers noemen dat het in vijf van de tien gezinnen voorkomt.

Nadat gevraagd is naar de afzonderlijke vormen van huiselijk geweld, is opnieuw gevraagd naar een algehele schatting en of de eerste schatting hierdoor veranderd is. Drie medewerkers stelden hun eerste schatting niet bij, twee medewerkers gaven een hogere schatting.

4.2 Oorzaken van huiselijk geweld

Mogelijke oorzaken voor huiselijk geweld binnen een gezin

Tabel 3. Mogelijke oorzaken van huiselijk geweld volgens geïnterviewden

<i>Mogelijke oorzaken van geweld</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>
Geweld in het verleden van ouders, zo geleerd	5 keer
Omgevingsfactoren (buurt, netwerk, financiën)	5 keer
Relatieproblemen	5 keer
Psychiatrische- of gedragsproblemen bij ouders	3 keer
Psychiatrische- of gedragsproblemen bij kind	3 keer
Onmacht	3 keer
Te veel of te weinig hulpverlening	2 keer
Ouders triggeren elkaar	2 keer
Trauma's uit het verleden van ouders	2 keer
Weinig of missende opvoedingsvaardigheden	2 keer
Psychiatrische problemen in gezin van herkomst	1 keer
Stress bij ouder	1 keer
Beeld van man/vrouw positie	1 keer
Laag verstandelijk vermogen ouders	1 keer
Rolverandering in gezin	1 keer

Één van de meest genoemde antwoorden op de vraag wat mogelijke oorzaken voor geweld kunnen zijn, was dat de ouders in hun verleden geweld hebben meegemaakt (vijf geïnterviewden). Er wordt genoemd dat geweld of verwaarlozing vaak al generaties lang voorkomt binnen de familie. Ouders

hebben als kind geleerd als kind op deze manier om te gaan met conflicten, het is normaal geworden, ze weten niet hoe het anders moet. Daarnaast worden omgevingsfactoren zoals problemen in het netwerk, financiële problemen of problemen in de buurt vijf keer genoemd als oorzaak voor het ontstaan van huiselijk geweld. Relatieproblemen zijn tevens vijf keer genoemd als oorzaak. Één geïnterviewde gaf als voorbeeld dat vrouwen vaak herhaaldelijk een man uitkiezen die gewelddadig is, omdat dit bekend voor hen is. Zowel psychiatrische- als gedragsproblemen bij de ouders en bij het kind, worden drie keer genoemd. Drie geïnterviewden noemden dat geweld naar kinderen uit onmacht kan ontstaan. De volgende zaken werden twee keer aangeduid als oorzaak van huiselijk geweld: te veel of te weinig hulpverlening rondom het gezin, ouders triggeren elkaar voortdurend, geweld ontstaat door in het verleden opgelopen trauma's en weinig of missende opvoedingsvaardigheden. Een voorbeeld dat werd genoemd bij weinig opvoedingsvaardigheden was dat ouders de kinderen onvoldoende weten te begrenzen, waardoor een ruzie kan uitlopen op geweld. Een aantal oorzaken werd één keer genoemd, namelijk psychiatrische problemen in het gezin van herkomst van de ouder en stress bij de ouder. Ook een laag verstandelijk vermogen van de ouders en een rolverandering in het gezin, bijvoorbeeld door het overlijden van één ouder, werden één keer als oorzaak genoemd. Één van de geïnterviewden noemde dat geweld soms ontstaat door een vertekend man/vrouw beeld en de posities die mannen en vrouwen daarin innemen. Vijf geïnterviewden noemden dat het vaak gaat om een combinatie van factoren op verschillen vlakken waardoor de draagkracht verminderd wordt en waardoor geweld kan ontstaan.

4.3 Gevolgen van huiselijk geweld

Vanuit de interviews met medewerkers is het moeilijk om gevolgen van huiselijk geweld te achterhalen. De medewerkers die geïnterviewd zijn, hebben geen zicht op het gezin nadat de behandeling is afgerond en zijn daardoor niet op de hoogte van gevolgen van geweld. Wel is tijdens de interviews gevraagd naar signalen van huiselijk geweld. Deze worden hieronder weergegeven.

Tabel 4. Signalen van huiselijk geweld bij kinderen volgens geïnterviewden

<i>Signalen van huiselijk geweld bij kinderen</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>
Parentificatie	3 keer
Op iedereen afstappen/contact zoeken	3 keer
Weinig grenzen/grensoverschrijdend	3 keer
Angstig	2 keer
Claimend	1 keer
Grof taalgebruik	1 keer
Pesten/gepest worden	1 keer
Zich zo goed mogelijk gedragen	1 keer
Rust zoeken	1 keer
Ouders in de gaten houden	1 keer
Behoedzaam in contact naar anderen	1 keer

Tijdens de interviews is gevraagd naar mogelijke signalen van huiselijk geweld. Één van de geïnterviewden geeft aan dat, wanneer er sprake is van één signaal, er niet meteen sprake hoeft te zijn van huiselijk geweld. Door drie geïnterviewden wordt parentificatie genoemd als signaal van huiselijk geweld. Daarmee wordt bedoeld dat een kind de rol van de ouder overneemt. Het kind kan dan bijvoorbeeld zorgtaken overnemen. Één geïnterviewde zei regelmatig geparentificeerde kinderen te zien, ook als er geen geweld speelt. Signalen die door drie van de geïnterviewden genoemd werden, zijn dat kinderen op iedereen afstappen, die een mogelijke bron van aandacht kunnen zijn en dat kinderen grensoverschrijdend gedrag laten zien. Twee geïnterviewden noemden als signaal van huiselijk geweld, dat kinderen angstig gedrag laten zien. Voor overige genoemde signalen, zie tabel 6.

4.4 Rol van het kind in huiselijk geweld

Tabel 5. Rollen van het kind in huiselijk geweld volgens geïnterviewden

Mogelijke rol van het kind	Aantal keer genoemd
Getuige van geweld	4 keer
Pleger van geweld	3 keer
Slachtoffer van geweld	3 keer
Geweld proberen te stoppen	3 keer
Aanleiding tot geweld	1 keer

Één van de vragen tijdens de interviews ging over de rol van het kind in het geweld. Volgens de geïnterviewden kan het kind in het geweld verschillende rollen hebben. Het meest genoemd, namelijk vier keer, is dat kinderen getuige zijn van geweld. Een aantal rollen werd drie keer genoemd, namelijk het plegen van geweld, slachtoffer zijn van geweld of geweld proberen te stoppen. Het plegen van geweld, of dader zijn, komt voor in verschillende vormen. Dit kan geweld zijn naar of tussen broertjes of zusjes, naar ouders of naar gezinstrainers. Kinderen stoppen het geweld bijvoorbeeld door tussen de ruziënde ouders te komen of door het geweld te sussen. Één keer werd genoemd dat een kind de aanleiding tot het geweld tussen ouders kan zijn.

4.5 Overige verkregen informatie vanuit de interviews

Hieronder geven we informatie weer die is verkregen tijdens de interviews, maar die niet direct aansluit op de hoofdvraag van dit onderzoek. Het gaat over de omgang met huiselijk geweld tijdens de behandeling.

Omgang met fysiek geweld tijdens de behandeling

Tabel 6. Omgang met fysiek geweld tijdens de behandeling volgens geïnterviewden

Omgang met fysiek geweld tijdens behandeling	Aantal keer genoemd
Wordt gestopt/begrensd	5 keer
Erover in gesprek gaan	4 keer
Coachen	2 keer
Bespreken in groepsgesprek	1 keer
Alternatieven aanbieden	1 keer
Thermometer	1 keer
Medicatie of andere therapie	1 keer

Vijf van de geïnterviewden zeggen dat slaan niet mag tijdens de opname, fysiek geweld wordt snel begrensd en gestopt wanneer het zich voordoet op de afdeling. Een geïnterviewde geeft aan dat ook een pedagogische tik niet mag. Vier van de zes geïnterviewden vertellen dat er over fysiek geweld in gesprek wordt gegaan met de ouders en twee van het vertellen dat, wanneer het geweld op de afdeling plaatsvindt, ouders gecoacht worden. Andere dingen die genoemd zijn in de interviews, zijn het bespreken van geweld in groepsgesprekken (1keer), het aanbieden van en laten nadenken over alternatieven voor geweld (1 keer), het gebruik van een thermometer, waarmee de ouder het oplopen van boosheid kan volgen en zo kan voorkomen dat er geweld ontstaat, werd één keer genoemd. Één van de geïnterviewde vertelde dat er gekeken moet kunnen worden naar medicatie en individuele therapie.

Één van de geïnterviewden vertelde dat in het team soms de veiligheid binnen een gezin gescoord wordt. Als dit onder de drie is wordt alles gestopt en wordt er eerst gesproken over veiligheid. Ook als je nog niet goed in de samenwerkingsrelatie zit wordt het besproken. Soms wordt er met de behandelcoördinator, gezinstrainer, de dader en het slachtoffer besproken hoe het verder gaat. Het kan dan gaan er dan over of de behandeling verder kan gaan, of de behandeling verder gaat zonder de dader, of dat de behandeling verder kan gaan met vergaande afspraken tussen dader en slachtoffer.

Omgang met psychisch geweld tijdens de behandeling

Naast de omgang met fysiek geweld, is tijdens de interviews gevraagd naar de omgang met psychische geweld. Twee van de geïnterviewden zeiden dat de omgang met psychisch geweld tijdens de behandeling niet veel verschilt van de omgang met fysiek geweld. Ook psychisch geweld moet volgens hen stoppen, maar het is minder grijpbaar. Vier geïnterviewden gaven aan dat het belangrijk is om psychisch geweld te benoemen, te bespreken en er vragen over te stellen. Een voorbeeld van het benoemen is zeggen: 'ik schrik hiervan'.

De geïnterviewden gaven aan dat het van verschillende dingen kan afhangen of het geweld wordt besproken, dit kan afhangen van het moment (1 keer genoemd), de samenwerkingsrelatie (1 keer) en de heftigheid van het geweld (1 keer). Een andere manier om ermee om te gaan is volgens één geïnterviewde om te proberen de focus te veranderen, bijvoorbeeld door te vragen wat het kind ermee zou willen zeggen. Door één geïnterviewde werd gezegd dat kinderen jarenlang gewend zijn dat het zo gaat, waardoor je dit stap voor stap kan gaan oppakken. Je moet ouders de kans geven te leren, zich te kunnen ontwikkelen.

Omgang met seksueel geweld tijdens de behandeling

Naast fysiek en psychisch geweld, is gevraagd naar de omgang met seksueel geweld tijdens de behandeling. Drie geïnterviewden gaven aan dat seksueel geweld wordt besproken met de ouders en één geeft aan dat het door het team besproken wordt in de behandelbespreking. Twee keer werd gezegd dat wanneer kinderen seksueel overschrijdend gedrag naar andere kinderen laten zien, de ouders hun kind scherp in de gaten moeten houden. Één geïnterviewde vertelde: wij hebben de afspraak als ouders hier worden opgenomen, dat het gezin aan andere ouders verteld wat er is gebeurd, wanneer bekend is dat het kind seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft laten zien. Één geïnterviewde vertelde dat het voorkomt dat ouders seksueel overschrijdende opmerking maken of gedragingen laten zien in de groep. Daar wordt dan normerend en bevragen op gereageerd: hoe is het voor jou? Hoe denk je dat het voor anderen is? Vindt de ander het prettig? Één keer is genoemd dat geprobeerd wordt het contact tussen ouder en kind op een positieve manier te herstellen, wanneer ouders een vermoeden hebben van misbruik bij hun kind en daarover met hun kind willen praten.

5. Conclusies

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gekoppeld aan de onderzoeksvraag om deze zo te kunnen beantwoorden. Daarnaast geven we aanbevelingen vanuit het onderzoek, onder andere voor eventueel vervolgonderzoek en discussiëren we over de uitkomsten van het onderzoek.

De onderzoeksvraag luidt als volgt: Hoe vaak komt huiselijk geweld voor bij gezinnen die in behandeling zijn geweest binnen het cluster gezinspsychiatrie van GGZ Drenthe in Beilen? Wat zijn de oorzaken en de gevolgen van het huiselijk geweld en wat is de rol van de kinderen hierin?

Vanuit de opdrachtgever was de verwachting dat huiselijk geweld veel voorkomt onder de onderzochte populatie. Door middel van dit onderzoek hebben we dit kunnen bevestigen, in 81% van de onderzochte dossiers komt geweld naar voren. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen zorgen voor bewustwording van hoe vaak huiselijk geweld voorkomt, bij de medewerkers van het cluster. Vanuit deze bewustwording kan men alerter zijn op huiselijk geweld.

Uit het dossieronderzoek en uit de interviews komt naar voren dat huiselijk geweld vele daders kan hebben. Er wordt vaak gedacht dat mannen daders zijn van huiselijk geweld, maar uit dit onderzoek kwam vaker naar voren dat de moeder de dader was dan de vader.

5.1 Cijfers van huiselijk geweld

Er zijn aanwijzingen gevonden dat binnen de gezinnen van het clusters Gezinspsychiatrie veel huiselijk geweld plaatsvindt of heeft plaatsgevonden. In 39 van de 48 onderzochte dossiers is een vorm van huiselijk geweld gevonden, in procenten gaat het om 81% van de dossiers. In deze resultaten zijn zowel het geweld van voor de opname als tijdens de behandeling meegenomen, hierin is geen onderscheid gemaakt.

Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat er grote verschillen zijn tussen de verschillende afdelingen. Als de gevonden aantallen met elkaar vergeleken worden, is te zien dat er bij de Oude Pastorie iets minder geweld uit de dossiers naar voren komt dan bij de andere twee afdelingen. Dit verschil zou wellicht verklaard kunnen worden vanuit de behandelingswijze. Bij de Bron en de Stee worden gezinnen opgenomen binnen de kliniek, terwijl de Oude Pastorie dagbehandeling is. Opname is bij deze gezinnen niet nodig, wat erop zou kunnen duiden dat de problematiek minder zwaar is en geweld wellicht minder voorkomt.

Één van de vragen tijdens de interviews, onder de medewerkers die de *Zorgen voor Veiligheid* afnemen, was om een schatting te geven van hoe vaak zij denken dat huiselijk geweld voorkomt. Als we de gegeven schattingen omzetten in een gemiddelde, komen we erop uit dat volgens hen in 69% van de gezinnen een vorm van huiselijk geweld speelt of heeft gespeeld.

Uit het meest recente onderzoek van Van Dijk komt naar voren dat 50% van de Nederlandse bevolking ooit slachtoffer is geweest van huiselijk geweld. Er is hierbij gekeken naar geweld in het heden en in het verleden. Het verschil tussen de onderzoeken van Van Dijk en de cijfers die in dit onderzoek zijn gevonden, kan wellicht verklaard worden doordat Van Dijk een steekproef neemt van de hele Nederlandse bevolking en er met dit onderzoek alleen gekeken is naar het cluster Gezinspsychiatrie. Het cluster is geen afspiegeling van de samenleving. Binnen het cluster worden gezinnen niet voor niets opgenomen, er spelen veel problemen, waaronder geweld. Het is dus aannemelijk dat de cijfers van het cluster Gezinspsychiatrie hoger liggen dan cijfers over de hele bevolking. Daarnaast is het zo, dat in dit onderzoek huiselijk geweld gescoord is per gezin en niet per persoon, wat wel het geval is in het onderzoek van Van Dijk.

5.2 Oorzaken van huiselijk geweld

In het onderzoek is onder andere gekeken naar mogelijke oorzaken van huiselijk geweld. Hieruit kunnen we concluderen dat huiselijk geweld niet één aanwijsbare oorzaak heeft, maar dat het vaak een combinatie van verschillende factoren is, die elkaar kunnen beïnvloeden en versterken. Oorzaken die in zowel het literatuur- en dossieronderzoek als in de interviews naar voren kwamen zijn: persoonlijke problematiek van ouders en kinderen, trauma's en geweld uit het verleden en

omgevingsfactoren (financiën, netwerk, buurt, etc.). Ook relatieproblematiek en weinig of missende opvoedingsvaardigheden zijn factoren die uit alle onderzoeksmethoden naar voren zijn gekomen als mogelijke oorzaak van huiselijk geweld.

5.3 Gevolgen van huiselijk geweld

In het literatuur onderzoek is gekeken naar mogelijke gevolgen van huiselijk geweld. Vanuit het dossieronderzoek en de interviews met medewerkers is het moeilijk om gevolgen te achterhalen. De onderzochte dossiers zijn van het afgelopen jaar, hierdoor is onbekend wat het huiselijk geweld voor gevolgen heeft voor kinderen op latere leeftijd. De medewerkers die geïnterviewd zijn, hebben geen zicht op het gezin nadat de behandeling is afgerond en zijn daardoor niet op de hoogte van gevolgen van geweld. Wel hebben is in de dossiers gelet op signalen van geweld bij kinderen binnen de gezinnen en ook in de interviews is hiernaar gevraagd.

De gevolgen van huiselijk geweld lopen volgens de literatuur zeer uiteen, van lichamelijke verwondingen tot psychische klachten. Geweld heeft vaak een negatieve invloed op het zelfvertrouwen en zelfrespect van het slachtoffer. De ernst van de gevolgen is voor iedereen die geweld meemaakt verschillend. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met de leeftijd waarop je het meemaakt, hoe lang het geweld duurt en hoe ernstig het geweld is en de opvang na het geweld.

Als gekeken wordt naar de signalen van geweld bij kinderen, die gevonden zijn in het dossieronderzoek en die naar voren kwamen tijdens de interviews, zijn daarin overeenkomsten te ontdekken. Agressief, angstig en grensoverschrijdend gedrag komen zowel in de dossiers als de interviews naar voren als signalen van geweld. Ook komt naar voren dat kinderen zich terugtrekken en dat parentificatie van het kind een signaal is. Deze signalen komen ook in de literatuur naar voren als gevolgen van huiselijk geweld.

5.4 Rol van het kind in huiselijk geweld

Uit alle onderdelen van het onderzoek komt naar voren dat kinderen slachtoffer en/of dader kunnen zijn van huiselijk geweld. Soms is het kind getuige van huiselijk geweld tussen bijvoorbeeld de ouders. Naast slachtoffer, dader en getuige, kan een kind volgens het dossieronderzoek en de interviews ook andere rollen hebben. Zo kan het kind het geweld proberen te stoppen of te sussen of aanleiding van het geweld zijn.

6. Aanbevelingen

Als we kijken naar de conclusies van dit onderzoek, kunnen we zeggen dat we het belangrijk vinden dat er genoeg aandacht is en blijft, binnen het cluster Gezinspsychiatrie, voor het onderwerp huiselijk geweld. Dit vinden we belangrijk omdat kinderen vaak betrokken zijn bij huiselijk geweld en dit volgens ons een negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind. Of huiselijk geweld ook een negatieve invloed heeft op de hechting, zal nader onderzocht moeten worden, maar is aannemelijk (Rigter, 2002).

Om meer zicht te krijgen op huiselijk geweld en om dit beter te archiveren, doen we de volgende aanbevelingen:

- Archiveer het aanmeldingsformulier bij ieder gezin op dezelfde wijze en op dezelfde plaats in het dossier.
- Werk het aanmeldingsformulier, waar mogelijk, op de computer uit, in plaats van de handgeschreven variant in het dossier op te nemen. Dit verbetert de leesbaarheid.
- Archiveer de uitwerking van de *Zorgen voor Veiligheid* telkens op dezelfde wijze; onder dezelfde naam, in dezelfde map en zorg ervoor dat er één exemplaar is.
- Vermeldt op de *Zorgen voor Veiligheid* altijd de datum, de aanwezigen, de aanmelder en de afnemer met voor- en achternaam.
- Bespreek huiselijk geweld in de wekelijkse behandelbespreking met het team, maar ook met de gezinnen in bijvoorbeeld groeps gesprekken zoals ouderthema's.
- Neem bij elk gezin waar een vermoeden van geweld speelt een *Zorgen voor Veiligheid* af.

Om dossieronderzoek voor toekomstige onderzoekers gemakkelijker te maken, doen we de volgende aanbevelingen:

- Doe specifiek onderzoek naar huiselijk geweld in het verleden en in het heden, huiselijk geweld vóór de behandeling en huiselijk geweld na de behandeling. Op die manier zou je iets kunnen zeggen over de effectiviteit van de behandeling met betrekking tot huiselijk geweld.
- Laat meer getrainde onderzoekers, onderzoek doen naar huiselijk geweld, door middel van het afnemen van interviews met gezinnen. Hierdoor kan beter onderzocht kunnen worden hoe vaak huiselijk geweld speelt bij de gezinnen die worden opgenomen binnen het cluster Gezinspsychiatrie.

7. Verbeterpunten en aanvullingen eigen onderzoek

Er zijn nog een aantal zaken met betrekking tot het onderzoek die wij hieronder willen bespreken.

Huiselijk geweld is een gevoelig en complex onderwerp, dat vaak gepaard gaat met schaamte en geheimhouding (Janssen, 2009). In eerst instantie was het plan om met gezinnen in gesprek te gaan over huiselijk geweld naar aanleiding van een vragenlijst. Uiteindelijk is ervoor gekozen dit niet te doen, vanwege de gevoeligheid van het onderwerp. Daarnaast is dit onderzoek uitgevoerd door beginnende onderzoekers en hulpverleners en door in gesprek te gaan met gezinnen zouden deze rollen, bij dergelijke complexe en gevoelige problematiek, met elkaar verward kunnen worden. Dit maakt het ingewikkeld voor beide partijen. Beginnende onderzoekers zijn nog niet geoefend genoeg om dit te doen. Daarom is ervoor gekozen om in plaats van gesprekken met de gezinnen, informatie te verkrijgen door middel van dossieronderzoek. Dit waarborgt de veiligheid voor zowel de onderzoekers als de gezinnen. Op deze manier blijven de gezinnen anoniem en hoeven zij niet (opnieuw) geconfronteerd te worden met het onderwerp huiselijk geweld.

Als we kijken naar de gebruikte onderzoeksmethodes zou het nuttig kunnen zijn om meerdere medewerkers te interviewen en ook de gezinnen zelf te vragen naar huiselijk geweld. Om zo de informatie uit de dossiers beter te kunnen aanvullen en om gezinnen zelf aan het woord te laten over eventueel geweld. Tijdens het dossieronderzoek is met name gebruik gemaakt van de aanmeldingsformulieren en de *Zorgen voor Veiligheid*. Wanneer in deze formulieren vaste items worden toegevoegd, die betrekking hebben op het nadrukkelijk uitvragen van huiselijk geweld, kunnen deze formulieren in vervolgonderzoek geëvalueerd worden.

Voor een vervolgonderzoek zou het naar onze mening nuttig zijn om de te gebruiken checklist anders op te stellen dan in dit onderzoek gedaan is. Bij de gebruikte checklist waren er meerdere antwoorden mogelijk per vraag. Bij de verwerking en het omzetten van de gegevens in resultaten is dit lastig, omdat de percentages van de uitkomsten dan boven 100 % komen te liggen. Dit bemoeilijkt het vergelijken van resultaten.

Wanneer er fysiek en/of seksueel geweld speelt dit betekent is er ook sprake van psychisch geweld, vanwege de impact van geweld op de psychische gesteldheid, bijvoorbeeld door angst en schaamte. Seksueel geweld is naar ons idee tevens een vorm van fysiek geweld, wanneer tegen iemands wil zijn of haar lichaam wordt aangeraakt.

Wanneer er binnen een gezin alleen geweld speelt tussen de ouders heeft dit geweld gevolgen heeft voor het kind, zowel wanneer het kind getuige is van het geweld als wanneer het kind zich in een andere ruimte bevindt, maar het geweld wel hoort. Geweld tussen ouders kan invloed hebben op de psyche van het kind, bijvoorbeeld door angst, loyaliteit voor beide ouders en onzekerheid over de veiligheid.

7.1 Cijfers van huiselijk geweld

De uitkomst van het dossieronderzoek liet zien dat er in 81% van de onderzochte dossiers een vorm van geweld werd aangetroffen. Het is mogelijk dat het gevonden percentage van 81% in werkelijkheid hoger is, het zou kunnen dat niet alle vormen van geweld aan het licht komen door schaamte of angst hierover. Wij denken dat dit vooral bij vormen van seksueel geweld geldt.

Verder hebben we in dit onderzoek geen onderscheid gemaakt in de ernst van het geweld. Huiselijk geweld heeft veel uitingsvormen die kunnen variëren van één tik tot ernstige mishandeling. In een vervolgonderzoek zou het nuttig kunnen zijn om ook de ernst van het geweld te onderzoeken, in verband met mogelijke gevolgen en het effect op de hechting van kinderen.

In de afrondingsfase van dit onderzoek is er vanuit het Ministerie van Justitie een nieuw onderzoek naar huiselijk geweld gepubliceerd (Van Dijk, 2010). Deze resultaten hebben we niet verwerkt in het literatuuronderzoek, maar zouden voor een vervolgonderzoek interessante cijfers kunnen bevatten. Hierin staan informatie en cijfers over het volgende: daders, slachtoffers en de relatie tussen beide, motieven voor het plegen van geweld, gevolgen van huiselijk geweld, melding bij de politie en hulpverlening rondom huiselijk geweld.

7.2 Oorzaken van huiselijk geweld

Bij de gevonden resultaten vanuit het literatuur- en dossieronderzoek en de interviews, kwam psychiatrische problematiek naar voren als oorzaak van huiselijk geweld. Het is waar dat psychiatrische problematiek nagenoeg altijd een rol speelt binnen het cluster Gezinspsychiatrie, maar wij denken dat dit in de onderzochte populatie niet de voornaamste oorzaak voor het ontstaan van huiselijk geweld is. Het geweld ontstaat volgens ons vaak door een combinatie van verschillende factoren die de draagkracht en draaglast uit balans brengen, psychiatrische problematiek kan één van die factoren zijn.

7.3 Gevolgen van huiselijk geweld

Huiselijk geweld heeft een negatieve invloed op de hechting van kinderen. Huiselijk geweld is vaak onvoorspelbaar, terwijl voor de hechting veiligheid en voorspelbaarheid van ouders juist van groot belang is. Ouders kunnen naar ons idee niet voldoende responsief op hun kind reageren wanneer er sprake is van huiselijk geweld. Ouders hebben naar ons idee niet altijd besef van de impact van huiselijk geweld op de ontwikkeling van hun kind. Dit gebrek aan besef kan ervoor zorgen dat de ouders niet voldoende sensitief reageren op hun kind, waardoor een goede hechting in het gedrang komt. Ouders kunnen meer gericht zijn op hun eigen veiligheid dan op de ontwikkeling en veiligheid van hun kind. Het geweld kan centraal komen te staan, waardoor het kind naar de achtergrond kan verdwijnen, en er niet op de behoeften van het kind gereageerd wordt.

7.4 De rol van het kind in huiselijk geweld

Als we kijken naar de rol van het kind in het geweld, zijn wij van mening dat het veel voorkomt dat het kind op de één of andere manier betrokken is bij geweld. Wij zijn van mening dat het inderdaad nuttig is om te onderzoeken welk effect dit heeft op de hechting van het kind en wat de gevolgen hiervan op de lange termijn kunnen zijn.

8. Literatuurverwijzing

Baird, A.A., Veague, H.B., en Rabbit, C.E. (2005) Developmental precipitants of borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*.

Derkzen, S. (November 2010). Zorg delen moet! *Vrij Nederland*, pag. 84.

Van Dijk, T., Flight, S., Oppenhuis, E., en Duesmann, B. (1997) *Huiselijk geweld, Aard, omvang en hulpverlening*. Intromart, Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek. Den Haag: Sdu Grafisch Bedrijf.

Van Dijk, T., Van Veen, M. en Cox, E. (2010) *Slachtofferschap van huiselijk geweld. Aard, omvang, omstandigheden en hulpzoekgedrag*. Intromart, GfK bv. Den Haag: Ministerie van Justitie

Ferwerda, H. (2009). *Huiselijk geweld gemeten 2008*. Arnhem: Bureau Beke.

Hoogsteder, M., De Vriese, S. (2004) *Hechting en Loyaliteit*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Janssen, H., Wentzel, W., en Vissers, B. (2009). *Basisboek Huiselijk Geweld*. Bussum: Coutinho.

Ministerie van Justitie (2002). *Kabinetsnota Privé geweld – Publieke zaak. Een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld* (2002). Den Haag: Hega Offset.

Rigter, J. (2002). *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Coutinho.

Timmerman, R. (2005). *Wat huiselijk geweld met je doet*. Zoetermeer: Boekencentrum.

Bijlage 1 Zorgen voor veiligheid

Gezinspsychiatrie afdeling Zorgen voor Veiligheid Gezin: Afgenomen door: Aanwezig:		
Samenstelling van het gezin: Wie zijn belangrijk voor het gezin: Wie zijn betrokken bij het gezin:		
Gevaar: Wat zijn de zorgen? (schade, letsel, verleden en nu) Wie maakt zich zorgen? Wat maakt het ingewikkeld?	Veiligheid: Krachten van het gezin? Wat gaat er goed? Wat levert veiligheid op voor de kinderen?	Wat moet er gebeuren?: Doelen van het gezin Doelen van de aanmelder
<i>Antwoorden op bovenstaande vragen</i>	<i>Antwoorden op bovenstaande vragen</i>	<i>Antwoorden op bovenstaande vragen</i>
Schalen van veiligheid. Wie scoort? 0= helemaal onveilig, 10= helemaal veilig 0-1-2-3-4-5-6-7-8-9-10		Hoe ziet het eruit als de situatie in het gezin veilig genoeg is?

Bijlage 2 Checklist Dossieronderzoek

Afdeling Gezinspsychiatrie _____
Naam gezin _____
Datum aanmelding _____
Datum Zorgen voor Veiligheid _____
Naam gezinstrainer om missing data op te vragen _____
Aanmeldende instantie _____

1. Komt er huiselijk geweld voor in dit gezin?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

2. Samenstelling van het gezin

- ☐ Biologisch
- ☐ Samengesteld
- ☐ Alleenstaand

3. Aantal kinderen en geboortedatum

- 1 Geb.datum _____
- 2 Geb.datum _____
- 3 Geb.datum _____
- 4 Geb.datum _____
- 5 Geb.datum _____

4. Komt het huiselijk geweld eenmalig of vaker voor? Hoe vaak?

- ☐ Eenmalig
- ☐ Vaker
- ☐ Onbekend

5. Hoe ziet het geweld eruit?

- ☐ Fysiek
- ☐ Psychisch
- ☐ Seksueel
- ☐ Onbekend

6. Wie gebruikt geweld tegen wie?

- ☐ Vader naar moeder
- ☐ Moeder naar vader
- ☐ Vader naar kind
- ☐ Moeder naar kind
- ☐ Kind naar vader
- ☐ Kind naar moeder
- ☐ Kind naar kind
- ☐ Huisvriend naar vader, moeder en/of kind
- ☐ Anders, namelijk:
- ☐ Onbekend

7. Waar is het kind tijdens het geweld?

- ☐ Niet in huis
- ☐ In huis, in dezelfde ruimte

- ☐ In huis, in een andere ruimte, namelijk
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Onbekend

8. Kan het kind het geweld horen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

9. Kan het kind het geweld zien?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onbekend

10. Wat is de rol van het kind in het geweld?

- ☐ Kind is het slachtoffer
- ☐ Kind is de dader
- ☐ Kind is de aanleiding
- ☐ Kind heeft geen rol
- ☐ Kind probeert het geweld te stoppen
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Onbekend

11. Wat is de oorzaak van het geweld?

- ☐ (Gedrags)problemen kind
- ☐ Problemen in omgeving
- ☐ Problemen Ouder
- ☐ Overig:
- ☐ Onbekend

12. Is de dader onder invloed van alcohol of drugs?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, namelijk alcohol
- ☐ Ja, namelijk drugs
- ☐ onbekend

13. Welke gebeurtenissen of ervaringen uit het verleden zijn mogelijk van invloed?

.....

14. Is er iets bekend over het IQ van de ouders?

- ☐ normaal
- ☐ laag
- ☐ zeer laag
- ☐ onbekend

14. Mogelijke signalen van huiselijk geweld die het kind afgeeft:

.....

Bijlage 3 Uitnodiging voor interview

Hallo,

Wij, Karin en Mirna, doen ons afstudeeronderzoek binnen het cluster Gezinspsychiatrie met als onderwerp huiselijk geweld. Allereerst hebben wij hiervoor dossieronderzoek gedaan binnen alle afdelingen, waarbij we ook gebruik hebben gemaakt van de *Zorgen voor Veiligheid*, die bij veel gezinnen wordt afgenomen.

Omdat jij de *Zorgen voor Veiligheid* afneemt bij de gezinnen, denken wij dat jij expert bent op het gebied van huiselijk geweld binnen het cluster. Vandaar dat we je willen vragen mee te werken aan een interview over dit onderwerp. In dit interview zullen wij algemene vragen stellen over huiselijk geweld op de afdeling waar je werkt en ook dieper ingaan op een aantal gezinnen die het afgelopen jaar opgenomen zijn geweest.

Met de uitkomsten van ons onderzoek hopen wij uitspraken te kunnen doen over hoe vaak huiselijk geweld voorkomt binnen het cluster en wat de rol van het kind hierin is. De resultaten kunnen een basis zijn voor vervolgonderzoek naar bijvoorbeeld het effect van huiselijk geweld op de hechting.

Wij willen graag een afspraak met je plannen in december of januari. Het interview zal ongeveer een uur tot anderhalf uur duren.

Kun je ons laten weten wat voor jou een prettige datum en tijd is?

Alvast bedankt en we hopen snel van je te horen.

Met vriendelijke groet,

Karin Pielage en Mirna Timmer

Bijlage 4 Interviewvragen

Inleiding van ons onderzoek:

- Wij zijn Karin en Mirna, studenten SPH op Hogeschool Windesheim. Voor ons afstuderen doen wij onderzoek binnen de gezinspsychiatrie, naar huiselijk geweld.
- Wij doen onderzoek naar hoe vaak huiselijk geweld voorkomt binnen de drie afdelingen van het cluster. Daarnaast willen we weten wat de rol van het kind in het geweld is. Wij hebben literatuuronderzoek en dossieronderzoek gedaan. Bij het dossieronderzoek hebben we gebruik gemaakt van de *Zorgen voor Veiligheid* documenten. Jij voert de *Zorgen voor Veiligheid* gesprekken met de gezinnen, om die reden hebben we jou uitgenodigd voor ons interview. Met dit interview willen wij de gegevens die wij tot nu toe hebben verzameld, verder aanvullen. Wij zullen vragen naar één gezin specifiek, maar ook naar gezinnen in het algemeen.
- De vragen die wij stellen mag je uitgebreid beantwoorden, wij zullen ook doorvragen op die antwoorden. Wanneer je een vraag niet begrijpt, vraag gerust om verdere uitleg.
- Wij zullen de antwoorden op de vragen vertrouwelijk behandelen. Wij willen je vragen of wij het uitgewerkte interview, zonder naamsvermelding, in de bijlage mogen opnemen?
- Graag willen we een geluidsopname maken van het interview, ga je daarmee akkoord?

Algemeen:

- Als je een schatting zou doen naar het aantal gezinnen binnen jullie afdeling waarin een vorm van mishandeling plaatsvindt, hoeveel zouden dit er dan zijn op 10 gezinnen?
- Hoe vaak denk je dat fysiek geweld voorkomt? Bijv. gericht naar iemand gooien met iets, slaan of iemand opsluiten.
- Hoe vaak denk je dat psychisch geweld voorkomt? Bijv. belangrijke documenten afnemen, negeren of iemands eigendommen vernielen.
- Hoe vaak denk je dat seksueel geweld voorkomt? Bijv. verkrachten, het laten zien van pornografische beelden aan kinderen, gedwongen seks.
- Is je eerste inschatting van hoe vaak geweld voorkomt door hiervoor genoemde veranderd?

Wij hebben een lijst met gezinnen die het afgelopen jaar op de afdeling waar jij werkt in behandeling zijn geweest. We willen je vragen één van deze gezinnen te kiezen bij wie jij vermoedt dat er sprake is (geweest) van een vorm van geweld. Over dit gezin zullen we een aantal vragen stellen. Daarnaast zullen we ook vragen stellen van algemenere aard.

Oorzaken/rol van het kind:

- Wat is een mogelijke oorzaak voor geweld binnen dit gezin?
- Wat zijn andere veelvoorkomende oorzaken volgens jou? En wat nog meer, en wat nog meer?
- Welke andere zaken kunnen bij het geweld binnen dit gezin volgens jou nog meer een rol hebben gespeeld? (bijv. dingen uit het verleden?)
- Zijn dit dingen die bij andere gezinnen ook een rol spelen?
- Wat is naar jouw idee de rol van het kind in het geweld in dit gezin?
- Is dit een veelvoorkomende rol van kinderen in geweld of kan het kind nog een andere rol hebben?

Vragen over het gezin/ het kind:

- Wat was je indruk van het gezin bij binnenkomst op de afdeling?
- Hoe gingen de ouders met het kind om?
- Hoe ging het kind met de ouders om?
- Zag je veranderingen in het gedrag van de ouders tijdens de behandeling?

- Zag je veranderingen in het gedrag van het kind tijdens de behandeling?
- Welke signalen geeft het kind af?
- Als je kijkt naar het geweld; hoe was het daarmee aan het einde van de behandeling?
- Is het gezin op een goede manier weggegaan? Had je er een goed gevoel bij (was het veilig genoeg)?

De behandeling:

- Hoe wordt er omgegaan met fysiek geweld tijdens de behandeling?
- Hoe wordt er omgegaan met psychisch geweld tijdens de behandeling?
- Hoe wordt er omgegaan met seksueel geweld tijdens de behandeling?
- Waar ligt hierbij de grens?
- Waarvan weet je dat het werkt om het geweld te verminderen?
- Wat zou je in een ideale situatie nog meer hebben gedaan tijdens de behandeling met betrekking tot geweld/mishandeling?

Vragen naar aanleiding van de *Zorgen voor Veiligheid*:

- Wanneer er onduidelijkheden zijn over een gezin vanuit het dossieronderzoek, dan stellen we hierover vragen.

Bijlage 5 Tabellen en grafieken dossieronderzoek

Totaal aantal onderzochte gezinnen: 48 gezinnen.

Tabel 6. Totaal huiselijk geweld

	Aantal	Procenten
Geweld in gezin	39	81,2%
Geen geweld in gezin gevonden	9	18,8%
Fysiek geweld	27	69,2%
Psychisch geweld	28	71,8%
Seksueel geweld	5	12,8%
Vermoeden fysiek	3	7,6%
Vermoeden psychisch	2	5,1%
Vermoeden seksueel	0	0%

De Bron. Totaal aantal onderzochte gezinnen: 16

Tabel 8. Huiselijk geweld De Bron

	Aantal	Procenten
Geweld in gezin	14	87,5%
Geen geweld in gezin gevonden	2	12,5%
Fysiek geweld	9	64,3%
Psychisch geweld	11	78,6%
Seksueel geweld	3	21,4%
Vermoeden fysiek	3	21,4%
Vermoeden psychisch	2	14,3%
Vermoeden seksueel	0	0%

De Stee. Totaal aantal onderzochte gezinnen: 16

Tabel 9. Huiselijk geweld De Stee

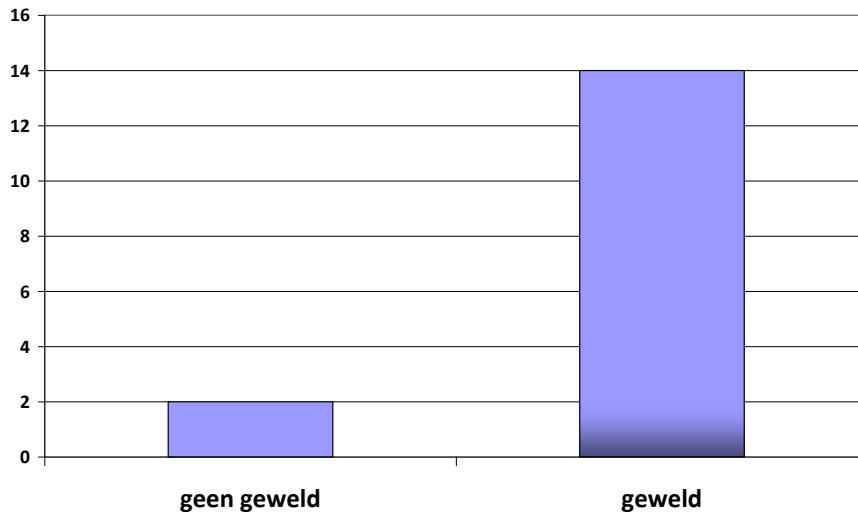
	Aantal	Procenten
Geweld in gezin	13	81,3%
Geen geweld in gezin gevonden	2	12,5%
Onbekend	1	6,2%
Fysiek geweld	11	84,6%
Psychisch geweld	6	46,2%
Seksueel geweld	1	7,7%
Vermoeden fysiek	0	0%
Vermoeden psychisch	0	0%
Vermoeden seksueel	0	0%

De Oude Pastorie. Totaal aantal onderzochte gezinnen: 16

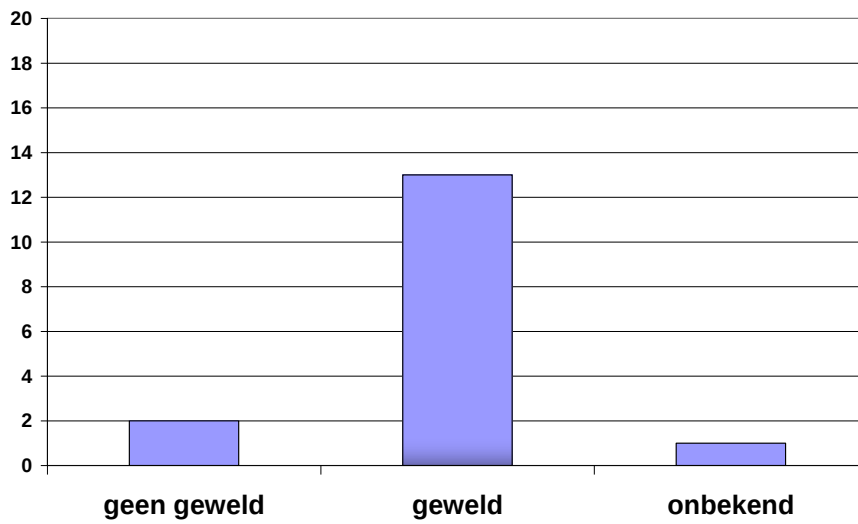
Tabel 10. Huiselijk geweld De Oude Pastorie

	Aantal	Procenten
Geweld in gezin	12	75%
Geen geweld in gezin gevonden	4	25%
Fysiek geweld	7	58,3%
Psychisch geweld	11	91,7%

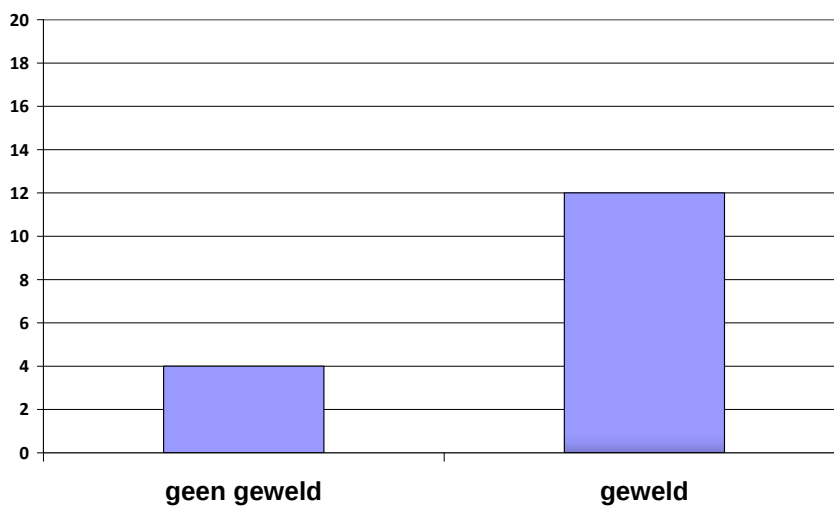
Seksueel geweld	1	8,3%
Vermoeden fysiek	0	0%
Vermoeden psychisch	0	0%
Vermoeden seksueel	0	0%



Figuur 5. Huiselijk geweld De Bron



Figuur 6. Huiselijk geweld De Stee



Figuur 7. Huiselijk geweld De Oude Pastorie

Bijlage 6 Antwoorden op interviewvragen

Als je een schatting zou doen naar het aantal gezinnen binnen jullie afdeling waarin een vorm van mishandeling plaatsvindt, hoeveel zouden dit er dan zijn op 10 gezinnen?

- Je hebt geweld naar kinderen, je hebt ook geweld tussen ouders, als je alles bij elkaar optelt, dan zit je wel over de 50% denk ik.
- Als je naar alle geweld kijkt denk ik dat je toch wel op zo'n 7 op de 10 gezinnen zit.
- Ik denk dat het veel voorkomt, van 10 gezinnen, zo'n 7-8 gezinnen waar geweld voorkomt.
- Ik denk dat wel 70-80% van de gezinnen te maken heeft met vormen van mishandeling, dan wel seksueel dan wel lichamelijke mishandeling.
- Ik denk als je alles bij elkaar neemt, denk ik zo'n 1 op de 3. In procenten? 30-40%.

Hoe vaak denk je dat fysiek geweld voorkomt?

- Dat zal iets minder zijn. Maar dat zit dan ook rond de 45%.
- In 6 op de 10 gezinnen.
- Ik hou het op 8.
- Ik denk dat 70-80% ook zeker lichamelijk geweld (is).
- 2 op de 10 gezinnen.

Hoe vaak denk je dat psychisch geweld voorkomt?

- Dan kom je wel hoger uit denk ik. Ik denk, dat het op 75%-80% ligt.
- Dat komt wel vaker voor, ik denk in zo'n 7 a 8 op de 10 gezinnen.
- Volgens mij zit je als je kijkt naar dit gedeelte wel op 9. Het komt heel vaak voor.
- Ik denk dat psychisch geweld daar altijd aan gekoppeld is (aan lichamelijk geweld), ik denk dat dat nooit los van elkaar staat. Maar sowieso 8 op de 10, hoewel dat ook nog wel meer kan zijn, psychisch geweld hoeft niet altijd gepaard te gaan met lichamelijk geweld.
- 6 op de 10 gezinnen. Dit komt vaker voor, uit onmacht.

Hoe vaak denk je dat seksueel geweld voorkomt?

- Dat heb ik eigenlijk nog niet meegemaakt, alleen dat er een vermoeden was. Laat het 10-15% zijn, maar dat weet ik gewoon niet.
- Zo'n 4 a 5 keer.
- Ik ben van mening dat we dat niet allemaal zien. Als je kijkt naar de moeders, dan hebben we daar veel seksueel geweld. Ik ga weer hoog zitten, ik denk dat dit ook 8 is. Dit gaat dan over moeder in het verleden en kinderen in het verleden en kinderen waarbij het nog maar kort geleden is gebeurd. Heel vaak zie je dat wanneer het moeder is overkomen, het ook bij dochters gebeurd. Vandaar dat ik zo hoog zit. Ik denk dat het vrij veel voorkomt.
- Ik ben bang dat dat ook wel 50-60% is.
- van het afgelopen jaar, kan ik me niet zo herinneren, dat dit bij ons weten het geval is geweest.

Is je eerste inschatting van hoe vaak geweld voorkomt door hiervoor genoemde veranderd?

- Nee, als je het bijvoorbeeld over seksueel geweld hebt, dan heb je het ook over andere vormen van geweld, dat komt eigenlijk altijd in combinatie voor, het is nooit of het één of het ander.
- Ja, nu zou ik dan zeggen dat het zo'n 8 a 9 keer wel voorkomt op 10 gezinnen.
- Als je alles op een hoop komt denk ik dat het bij 10 gezinnen voorkomt. In ieder gezin is er dan wel wat.
- Nee, ik zou niet weten op grond waarvan ik dat dan zou veranderen.
- Nee, verandert niet. Ik heb alle drie vormen in mijn hoofd gehad.

Wat is een mogelijke oorzaak van geweld binnen dit gezin?

- Ouders triggerden elkaar de hele tijd. Moeder kwam uit een gezin waar veel psychiatrie speelde. En ze kropte alles op en dan af en toe plofte ze. Soms naar buiten en soms naar binnen. Ook licht ontvlambaar. Voor vader was het de gewoonste zaak van de wereld, hij had niet anders geleerd. Er was niet eens een aanleiding nodig, het was de dagelijkse gang van zaken. Voor haar was het overlevingsstrategie, maar dat is een hypothese.
- Wat moeder zelf daar over zei, was dat het al generaties lang binnen de familie voor kwam en dat het bij haar ook zo was, en dat zij het graag wilde stoppen. Dus zij het had in haar verleden ook al meegemaakt? Ja. Gezin van herkomst en opa en oma, al heel lang. Zou het een aanleiding kunnen zijn dat zij het zelf had meegemaakt in haar jeugd? Ja, en ze vond het zelf ook logisch dat het in haar eigen gezin voorkwam, en toch wilde ze het niet meer, ze wilde het anders. Omgevingsfactoren denk ik. De buurt, de vrienden van de jongens, dat ie niet thuis kwam, rottigheid uithalen. Er waren ook steeds aanleidingen waarom het geweld plaatsvond. Er was ook geweld in haar eigen relatie, en dat is wel vaak zo als je dat van thuis uit gewend bent. Je zoekt het weer op, dat ken je, dat is niet prettig, maar wel bekend en het andere, haar zoon was wat gewelddadig, de oudste zoon met de die eronder zat. Maar ook naar haar. Dat waren aanleidingen van veel stress, dat iets niet mocht, hard schreeuwen tegen elkaar en dat onvoldoende grenzen, uiteindelijk loopt dat dan uit op geweld. De Stressfactoren bij de moeder? Ze was meer gestrest omdat ze het allemaal niet meer zag zitten. Dan kon ze de dingen moeilijker begrenzen. Dan zat ze de jongens zo op de huid, ja, dat riep dan veel onmacht op en dat uitte zich in meppen, niet eens direct, soms eerst ruzie zoeken met broertjes en dan werd er wel gemept of dreigende taal naar moeder en dat het broertje er dan ingreep. Van het een komt het ander. Zo'n patroon wat voortdurend weer terugkwam.
- Er zijn heel veel aanleidingen. Het ligt vooral in de relatie. Problemen in de psyche van moeder, en ook omgevingsproblemen. Er waren problemen in de buurt, met de financiën, ze hadden grote schulden. De hulpverlening zat er niet bovenop door het vrijwillige kader, ze wilde gesprekken met een psychiater maar daar was een wachtlijst voor. Het netwerk was klein. Ze stond er vaak alleen voor met drie kinderen waarvan de leeftijd dicht op elkaar zat.
- De aanleiding in dit gezin is dat er een stiefmoeder in beeld is gekomen. De stiefmoeder was voor die tijd al bij het gezin betrokken. De biologische moeder is toen met de noorderzon vertrokken, was niet in beeld voor de meiden. Er is een derde kindje bijgekomen, vader en de huidige partner, zeg maar de stiefmoeder van oudste twee kinderen. Waardoor moeder, stiefmoeder, de situatie met beide meiden niet aankon, omdat in die situatie met de biologische moeder van alles speelde, met een oma die van alles deed waardoor ze onzeker werd. Door de middelste dochter die bepaald gedrag liet zien, waardoor het voor moeder lastig werd haar op te voeden. Dat was niet echt fysiek, maar af en toe wel wat hardhandig. Bij SOS kwam naar voren dat het meisje met regelmaat genegeerd door stiefmoeder. Het netwerk eromheen is ook een aanleiding voor de onrust. Hoe het netwerk omging met het gezin. De onrust in het gezin maakte dat het gezin niet verder kon en dat ouders onzeker werden en vader een terugtrek beweging deed. Moeder voelde zich in de steek gelaten en stond er alleen voor. Ze wilde wel maar het lukte haar niet, want ze werd niet gesteund door partner en het netwerk. Geen geld hebben, een koophuis dat je niet kunt betalen. Er zitten een heleboel andere dingen weer omheen wat het lastig maakt. Hulpverleners eromheen waar je steeds wat mee moet.
- De man in deze relatie had een erg kort lontje en is opgegroeid met een erg sterk man/vrouw beeld. Had heel duidelijk van wat hierin goed/slecht was, wat normaal was, wat je niet moest

doen. Daarin speelde ook zijn alcohol en drugsgebruik een rol. De partner in deze relatie, de vrouw erg onduidelijke en dubbele boodschappen kon geven waarin de man niet duidelijk had van wat ze nou precies bedoelde, zal dat vaak aanleiding zijn geweest tot lichamelijk geweld. Waarin hij naar mijn idee getriggerd werd in zijn persoon.

- Het ging om een vader die pas overleden was. Hij had al jaren in een verpleeghuis had gezeten en daarvoor al jaren ziek thuis, waardoor moeder genoodzaakt was om de kinderen vanaf hun 8^e jaar veel alleen te laten. Waardoor de posities in het gezin.... De kinderen zaten niet meer volledig in de kindpositie, die hadden verantwoordelijkheden, die ze misschien niet helemaal aankonden. Ik denk gewoon vooral de ziekte van vader, een klein netwerk, wat heel lastig was en de onmacht en praktische onmacht.

Wat zijn andere veelvoorkomende oorzaken volgens jou? En wat nog meer, en wat nog meer? Welke andere zaken kunnen bij het geweld binnen dit gezin volgens jou nog meer een rol hebben gespeeld

- Heel vaak zit het denk ik in trauma's van ouders. Ook zit het in wat geleerd is. Als je geleerd heb dat jij opgevoed wordt met slaan, dan weet je niet anders. Als jij niet goed werd 'gelezen', hoe kun jij dat dan doen? Bijvoorbeeld niet kunnen knuffelen. Je moet het ergens leren. Als je op een afstandje bent grootgebracht, dan doe je het niet uit jezelf. Bij veel gezinnen heeft dit ermee te maken. Nog nooit iemand meegemaakt die een gelukkige jeugd had gehad en zelf ineens rare dingen met zijn kind deed. Gebrek aan informatie en niet weten zijn ook belangrijke dingen. Kind leert wat hem geleerd wordt.
- In verleden, ligt bijna altijd dat de kinderen of ouders het zelf meegemaakt hebben en het generaties door gaat, soms is dat het niet het geval, maar dan is er wel verwaarlozing geweest, het komt niet uit de lucht vallen, het heeft wel een geschiedenis, niet afleidend te zijn maar, het is vaak logisch dat het voorkomt. Als het niet uit het verleden is, wat is dan een andere aanleiding? Het kan wel zijn dat iemand thuis niet zoveel geweld heeft meegemaakt, maar wel weinig assertief is of een persoonlijkheids- of ontwikkelingsstoornis is ontwikkeld waardoor geweld eerder aan de orde is. Of iemand die niet in staat is om op tijd te stoppen, of dat kinderen voortdurend met elkaar overhoop liggen en ouders onvoldoende in staat zijn om dat te begrenzen. Het is vaak een combinatie van karakter, stoornis en missende opvoedingsvaardigheden. Uit het verleden is het zo geleerd, niet veilig maar bekend. Je hebt geen andere manier van reageren dus dan doe je dat, of als het je overkomt, je weet niet anders, het gaat zo. Moeilijk om anders te reageren want die reacties ken je niet, hoe men op je reageert, dat maakt onzeker totaal andere reacties, je weet niet of je goed zit dan. Ook al wil je het niet, het andere is bekend, het ligt voor de hand.
- Het komt vaak voort uit onmacht, ouders willen geen geweld gebruiken, maar ze kunnen niet anders, weten niet hoe dat moet. Er speelt altijd wel een psychiatrische stoornis hier. Het ligt vaak in de relatie met mannen, veel vrouwen zijn verslaafd aan mannen.
- Zijn er ook dingen in het verleden die een rol kunnen spelen? Ja, vaak komt het in vorige generaties ook voor. Als iets in het verleden gebeurt is, geeft dat een indicatie van wat er in de toekomst kan gebeuren, dat geldt voor geweld, maar ook voor verslaving.
- Interpretatie van kind gedrag, die kinderen krijgen geen enkele ruimte, dat moet wel naar buiten op de een of andere manier. Of kind een niet kunnen begrenzen, onmacht. Onmacht zit er eigenlijk altijd achter, het is nooit geweld om het geweld. Ouders willen het beste voor hun kind en andersom.
- Vandaag de dag denk ik weleens, de mannen en vrouwen die nu geweldsmisdrijven plegen zijn opgegroeid met het idee na de jaren 70 dat dat allemaal moet kunnen. Maar in het algemeen is het vertekende man/vrouw beeld en het idee over posities die mannen in

moeten nemen en die vrouwen in mogen nemen, dat vertekende beeld, een deel van de oorzaak kan zijn. Het idee dat de vrouw zich moet voegen naar de man zou volgens mij een oorzaak kunnen zijn. Het bijbelse motto van dat de vrouw onderdanig is aan de man zou mee kunnen spelen. Het seksuele moraal, dat de vrouw zich moet laten veroveren en de man het initiatief moet nemen zou aanleiding kunnen zijn, daarnaast zijn er theorieën dat de man onmachtig gemaakt wordt in zijn positie door het feminisme en het versterken van de positie van de vrouw dat de man daardoor onvoldoende uitlaatkleppen heeft. En zich daardoor op de een of andere manier moet laten gelden, dat dat mee zou spelen. Verder noem ik lichamelijk functioneren bij verslavingsproblematiek is natuurlijk voor een deel ook psychisch, dan heb je nog maatschappelijk functioneren, verslechterde economische omstandigheden, financiële problematiek. Alles hangt met alles samen en het zal van alles wat zijn. Het is een veelheid aan factoren, die aan de moeilijke kant zit. Veel belemmerende factoren. Kunnen psychiatrische stoornissen ook aanleiding zijn? Het populaire korte lontje kan een vorm van agressie beheersing zijn, een geringe frustratie tolerantie gekoppeld aan een vorm van narcisme en een antisociale persoonlijkheidsontwikkeling, ja dat kan heel goed.

- Problemen op meer verschillende vlakken. Bij andere gezinnen zie je wel dat het in het netwerk altijd rommelt, financieel niet op orde is. Ik denk wel dat die andere dingen wel factoren zijn waardoor de draagkracht wel verminderd wordt. Relatieproblematiek. Levensomstandigheden. Trauma's uit het verleden van ouders zelf. Speelt dit vaker een rol? Ja, we hebben toch regelmatig wel ouders die kinderen niet kunnen geven wat ze zelf ook niet gehad hebben. Dat is toch ook trauma en speelt een rol. Diagnose van kinderen en onbegrip daarvoor kunnen een rol spelen. Soms het verstandelijk vermogen van ouders. En wat daaraan ook ten grondslag ligt is dat de hechting niet altijd goed op gang is gekomen, waardoor het voor ouders ook moeilijker is hun kinderen te bereiken.

Zijn dit dingen die bij andere gezinnen ook een rol spelen?

- Er zijn altijd wel geldproblemen. Problemen op het werk, geen werk hebben. In de schuldsanering zitten. Eromheen geeft het altijd onrust. Ook hulpverleners die onrust kunnen veroorzaken. Eigen problematiek kan een rol spelen, psychische problematiek, relatieproblemen en er kan iets zijn met de kinderen, bijv. PDD-NOS/ADHD.
- Wanneer de moeder iets is overkomen (seksueel geweld), zie je vaak dat dit het kind ook overkomt.

Wat is naar jouw idee de rol van het kind in het geweld in dit gezin?

- Ik geloof dat hij nooit in dezelfde kamer was, maar hij heeft het wel gehoord.
- De oudste en die daaronder hadden met zijn tweeën veel ruzie en oorlog, van beide kanten. Allebei gewelddadig, uit bozigheid of een ruzie die uit liep. De jongste kwam tussen moeder en de oudste.
- Kinderen reageerden soms stoïcijns, lieten het over zich heen komen. De kinderen hadden onderling ook ruzie, waarbij ze elkaar sloegen. Kinderen waren er wel bij aanwezig wanneer ouders ruzie maakten, dat is niet goed voor de kinderen.
- Doordat moeder in de onmacht kwam, raakte het kind in de onmacht. Ik denk de onmacht van het kind, niet weten waar het aan toe is. Het kind krijgt allerlei dingen te horen van verschillende volwassenen en die raakt daarvan in de war. En daardoor gaat het kind naar mijn idee gedrag laten zien van 'ik wil duidelijkheid, zeg mij hoe het moet, ouders ga aan de slag, help mij, redt mij.' Kwam het ook wel eens voor dat het kind het geweld probeerde te stoppen? Ik denk dat het middelste meisje het probeerde te sussen door te zeggen "is goed mama is goed mama, ik doe het wel".

- Was het kind aanwezig bij het geweld dat plaatsvond tussen ouders? Ja, en er was ook geweld voordat het kind geboren was, toen zij zwanger was. Het kind is niet geslagen, maar was er wel bij aanwezig. In ieder geval was het kind niet fysiek slachtoffer maar wellicht psychisch.
- Het kind krijgt vaak ongewild een positie in het conflict, vaak is het kind aanleiding tot het conflict. Vaak zijn de kinderen aanwezig bij de conflicten. En het komt voor dat kinderen zelf de mishandelende partij zijn.
- Gebruikten alle drie kinderen geweld naar elkaar? Ja, alle drie. De één wat meer dan de ander. De dreiging vooral van uit de zoon, vanuit zijn onmacht. Gebeurd het vaak dat kinderen de dader zijn? Of het vaker gebeurt dan van ouders naar kinderen, dat weet ik niet. Ik denk dat het vaak gebeurt. Kinderen onderling gebeurt regelmatig, en ook dat ouders daar moeilijk vat op krijgen. Dat gebeurt wel vaker.

Is dit een veelvoorkomende rol van kinderen in geweld of kan het kind nog een andere rol hebben?

- Soms zitten kinderen heel erg in de ouderrol, die zorgen voor de ouders. Of het wisselt heel erg. Soms krijgen kinderen niet de kans om kind te zijn. Die doen dingen die gewoon zijn die kinderen moeten doen, ouders denken dan 'dat doe je omdat je mij niet mag'. Soms krijgt het kind veel verantwoordelijkheid te dragen voor het ene moment. Bv jongen van 12 wordt aangesproken op zijn 'man-rol' en het volgende moment mocht hij niets dan was ie die rol kwijt, dat geeft ongenoegen.
- Soms geven kinderen zichzelf de schuld, denken ze dat zij de oorzaak zijn. Of de kinderen zijn geparentificeerd, ze gaan voor de ouders zorgen of taken overnemen.
- We hebben regelmatig kinderen gehad die geweld gebruikten. 40% van het geweld door kinderen, 60% door volwassenen, gokje. Kind naar ouders, of soms naar goederen of gezinstrainers, bij ondersteuning ouders. Soms kinderen onderling, maar dat kan ook bij het spel horen. Is ook een manier om grenzen te leren.
- In dit geval waren ze pleger. Ze kunnen ook slachtoffer zijn, of bliksemafleider.
- Geparentificeerde kinderen zien we regelmatig, ja. Ook als er geen geweld is.

Wat was je indruk van het gezin bij binnenkomst op de afdeling?

- De eerste keer dat ik contact met dit gezin had was bij een huisbezoek, moeder krijste een lange tijd, daar waren de kinderen bij. De kinderen reageerden stoïcijns en gingen door met hun spel. Vader liep er verloren rond, de aanmelder deed niets. Het was indrukwekkend. Op een gegeven moment zei de moeder wel iets tegen de kinderen, ze stuurde ze naar boven maar daar reageerden ze niet op. Vader bracht de kinderen later naar boven.
- Ik ben bij dit gezin thuis geweest,. De eerste indruk was een hele actieve vader, die iedereen voorzag van koffie en thee, gastvrij. En een moeder die alleen maar op de bank zat te roken en eigenlijk alleen aan het mopperen was. De jongste was erbij, oudste twee naar school. Het was meer vader die met het kind omging en corrigeerde. Vader was hard aan het werk en moeder zat zo van 'ik weet het allemaal niet meer'.
- Het eerste contact was heel indrukwekkend, ik trof ouders, vader en moeder, waarbij de vader zich heel erg bewust was van het geweld dat hij gebruikt had. Vader kon me goed uitleggen waar hij van beschuldigd was en ik was onder de indruk van zijn overtuiging om ervoor te zorgen dat het beter zou gaan tussen hem en zijn vrouw, zijn oprechtheid daarin. Ik zag prettig en adequaat gedrag tussen zowel vader en moeder, van vader naar kind en moeder naar kind. Er was toen geen sprake meer van nog aanwezig geweld. De man reageerde soms fel, de partner kon daar adequaat mee omgaan en hem daar ook op kon terechtwijzen.

- Wat een welopgevoed gezin. Ze lieten elkaar uitspreken bijvoorbeeld. Ze hadden die dag ervoor de intake gehad, twee uur voor gezeten en dan weer bij ons. Dat ze dat konden. De woordenschat die ze hadden, en de beleefdheidsvormen. Dat viel op.

Signalen die kind afgaf:

- Kind zocht met iedereen die binnenkwam contact, hij nam daarin het initiatief. Een kind dat op elke andere afstapt, omdat dat een mogelijke bron van aandacht kan zijn, dat is een zorgelijk signaal, van wat dan ook.
- Kinderen die veel contact zoeken, heel makkelijk of dingen zeggen waarvan ik denk, je kent mij niet eens, ik ken jou niet eens. Je doet net alsof ik alles voor je ben, dat ze nog heel weinig grenzen hebben, allemansvriendjes. Of kinderen die heel angstig zijn.
- De kinderen waren claimend, kleverig. Ze hadden heel grof taalgebruik. Ze vertoonden grensoverschrijdend gedrag, naar anderen toe, maar ook hun eigen grens. De kinderen sloegen elkaar. In het algemeen zie je dat kinderen gaan pesten of zelf gepest worden.
- Wat ik zag is dat de meiden het zo goed wilden doen, te goed bijna. Dat het bijna te perfect was. Dat is wel een teken dat er iets mis was. Ik zag kinderen die dingen compenseerden, om het maar goed te hebben met elkaar.
- Je ziet kinderen die het goed willen hebben, sussen. Willen rust zoeken. Je ziet kinderen die volwassen gedrag laten zien en kinderen die steeds hun ouders in de gaten houden, van 'gaat het wel goed?' Er zijn van die kinderen die volsprieten hebben. Als ouders dan een lastige gesprek hebben, komen ze steeds storen.
- Wat nog meer? Wat je veel ziet bij kinderen die seksueel zijn misbruikt: vrij in op schoot kruipen, bijv. met het kruis over je heen gaan. Kinderen die heel vrij zijn in contact met zeer vreemden. Er zijn meisjes die heel veel contact zoeken met mannelijke collega's. Soms heel grenzeloos, zie je veel in gedrag terug. Dat ze heel vrij zijn in het contact maken met jan en alleman. Maken heel makkelijk contact. Bijna allemansvriendjes, en daardoor ook gevaar opzoeken. Er zijn heel veel dingen.
- Tijdens de behandeling kan je zien dat het kind bijvoorbeeld gewend is dat het geslagen word. Waaraan zie je dat? Afweren met de handen, wegkruipen, wegllopen. Angstige reacties. Bij psychisch geweld, zijn er dan andere reacties van het kind? Kinderen zijn dan vaak behoedzamer in de contactname, de manier waarop ze met de vader/ moeder contact aan gaan. Dat zie je aan de manier waarop er naar het contact toegegaan word, de manier van praten, de woordkeus, de omzichtigheid in het contact maken. Een vermijdende rol, een zekere behoedzaamheid; hoe voorkom ik een boze reactie van mijn vader/moeder?
- Dat is wel verschillend: terughoudend zijn, geen lichamelijk contact willen. Dit kan ook andere oorzaken hebben natuurlijk. Maar dat maakt wel dat je daar meer op gefocust bent. Kinderen die laten zien dat ze geen vertrouwen in anderen hebben, afwerend zijn. Letterlijk de klauwen uitzetten als iemand in de buurt komt. Terughoudende kinderen. Kan het ook tegenovergesteld, bijv. aanhankelijk? Kan maar dan richting hulpverlener. Dan gebeurt hier niet veel, op de Bron vaker.
- Vaak zie je dat ze het later ook zelf weer opzoeken, of dat kinderen later zelf ook een partner krijgen die gewelddadig is.

Hoe gingen de ouders met het kind om?

- Moeder was vrij abrupt naar zoon. Ook weer buikpijn, ze pakte hem dan net te hard, of te plotseling, hij moest wel super gehoorzaam zijn. Allemaal net te kortaf, te snel. Ouders waren ook dol op hun zoon, beide. Ze genoten van hem. Voordeel van op de Stee zijn, was buiten in de tuin spelen. Dat vonden ze heerlijk. Vader en zoon gingen voetballen buiten. Ze deden ook veel leuke dingen met hun kind, maar ook een aantal dingen waarvan je wist dat je dat nog niet mocht/kon zeggen.

- In het begin zie je heel veel. Daar waar geen grenzen worden aangegeven daar waar niet consequent opgetreden word, mooie momenten blijven liggen, die ouders niet zien, waar ze niets mee doen. Kansen om contact te maken of om aardig tegen de kinderen te doen werden niet gezien, als het kind zijn best deed en er ging toch iets mis dan werd 'de best' niet gezien en wel wat er mis ging en daar werd dan op gereageerd.
- Moeder was niet veilig voor de kinderen.
- Voor een deel heb je te maken met niet bewezen lichamelijk geweld, maar alleen vermoeden. Waarvan de ouders beschuldigd worden, maar het ontkennen. De houding in het algemeen van ouders hierover is dat de methodiek je voldoende handvatten geeft om daar niet al te behoedzaam mee om te hoeven gaan, het is vrij nuchter, uitvragen naar ergste, eerste en laatste vorm van geweld. Wij gaan niet op zoek naar geweld, het is al helder dat er vormen van geweld zijn, daarin hoef je niets meer te onderzoeken.
- Ik vond dat er weinig gepraat werd met elkaar. Het contact dat moeder met de kinderen had was met name corrigerend. Wat geruststellend soms, maar verder weinig gezellige sfeer. Dit was moeilijk te creëren voor moeder. Het was allemaal wat mechanisch. Dit gold ook voor kinderen richting moeder. Voor één meisje, het depressieve meisje wat minder. Daar had moeder wat beter contact mee volgens mij. Het moest allemaal nuttig zijn. Dat veranderde in de loop van tijd.

Hoe ging het kind met de ouders om?

- Het viel me allemaal erg mee, de kinderen hielpen mee, de oudste ook was ook erg zorgzaam. Maar soms werd het hem te veel of werd hij onvoldoende of onduidelijk begreemd.

Zag je veranderingen in het gedrag van de ouders tijdens de behandeling?

- Draai gemaakt in openheid. Op vragen over meppen, gingen ze open met elkaar in gesprek. 'Was de ergste keer nou die keer dat ik jou tanden uit je mond heb geslagen of die keer dat je naar het ziekenhuis moest?' Zo gingen ze in gesprek. Ouders werden warmer, ze werden liever en geduldiger, konden zich meer in hun zoon verplaatsen. Op het eind ook EAS filmpjes gemaakt. Daaruit kwam dat beide ouders het goed genoeg doen. Waarbij er nog best wat aandachtspunten waren, moeder miste vaak nog signalen van het kind, dit was niet heel dramatisch. Er was een heleboel wel. Er is naar ouder en naar kind gekeken en er was een heleboel wel succesvol.
- Ik zag mooie dingen. Er was snel groei en ontwikkeling maar die zagen wij meer dan moeder. Ik zag dat de moeder graag wilde, ze was ook bezig met haar ouders. Het geweld nam af, moeder gaf meer structuur en was duidelijker, kon mooi begrenzen. Moeder was heel enthousiast als ze allemaal aan tafel zaten. Ik had de indruk dat ze meer vertrouwen kreeg in zich zelf.
- Moeder kreeg medicatie die beter afgesteld was, daardoor werd ze rustiger, er waren meer rustige momenten. Dit ging met golfbewegingen. Ze kon meer structuur in de dag aanbrengen, als ze zichzelf vergeleek met andere gezinnen zag ze dat ze het goed deed. Ze was duidelijker naar de kinderen, daar reageerden de kinderen ook goed op. De verandering ging met ups en downs.
- Er is balans gekomen tussen beiden. Vader is moeder gaan steunen t.a.v. de opvoeding van de meiden. Vader heeft moeder gesteund t.a.v. het gedrag wat het middelste kind liet zien. Vader kwam meer in de actie t.a.v. de opvoeding van zijn dochters. Er kwam balans in het gezin.

- Dit gezin is een van onze succesbehandelingen in de zin van dat het ouders gelukt is om zicht te krijgen op hun onderlinge functioneren. De vrouw was eerder gestopt met cannabis en de man ook voor de opname. Hij gebruikte veel, tijdens de opname kon hij ervaren dat hij door zijn gebruik meer onrust ervoer. Door te stoppen is hij van zichzelf rustiger geworden. Dat gaf ruimte voor het verbeteren van de communicatie en dat gaf weer meer ruimte voor genegenheid tussen beide partners. Wat leverde dat op voor hoe ouders met het kind omgingen? De man heeft aardig wat opvoedingsvaardigheden bij geleerd, hij zocht meer contact met partner over wat wel en wat niet, en heeft hij ervaren dat hij minder zwart/wit kon optreden dan hij aanvankelijk deed. Kon hier meer ruimte in maken, heeft meer inzicht gekregen in vaardigheden van kinderen en functioneren van kinderen. Daardoor zag je meer ontspanning van vader naar kind.

Zag je veranderingen in het gedrag van het kind tijdens de behandeling?

- Het kind ging niet meer iedereen handjes geven. Zat beter in zijn vel.
- De oudste werd zachter, er was meer overleg, hielp mee. Was soms heel lief voor zijn broertje en zusje.
- Het waren al spelende kinderen, ontspannen. Er kwam ook meer ontspanning. Moeder had het idee dat er iets met het meisje aan de hand was, dit moest onderzocht worden. Dit verdween langzamerhand naar de achtergrond, door de ommezwaai die het gezin, de ouders maakten.
- Het meest opvallende was dat de kinderen, alle drie wel, steeds vaker op de stoel gingen zitten bij moeder, of op schoot. En dat moeder steeds vaker een schouderklopje gaf of over de rug wreef of een beetje stoeien. En dat ze samen plannen konden maken, dus er moest gepraat worden.

Als je kijkt naar het geweld; hoe was het daarmee aan het einde van de behandeling?

- De behandeling heeft ontzettend geholpen en ik maak me niet meer druk om het kind, ook niet om geweld.
- Ze is eerder weggegaan omdat ze en conflict had met ons. Dus dat weet ik niet precies. Enig idee hoe het met geweld was? Dat was naar mijn idee aardig afgenomen, moeder had meer inzicht in wat ze wel en niet moest doen. Ik denk dat de ontwikkeling wel door is gegaan, ik heb het idee dat het beter ging.
- Er moet hulp blijven in dit gezin, het advies van ons naar de aanmelder was om een ots uit te spreken. Het bleef een gezin met zorgen, dat werd door het team gedeeld. Er was wel verbetering, moeder stond meer in haar kracht, maar het was nog niet helemaal veilig. Er was meer begeleiding nodig
- (geweld tussen kinderen) Het was er nog wel eens, maar ook meer spelenderwijs. Gericht op stoeien en ze konden zichzelf corrigeren, zonder dat moeder als politieagent er steeds tussen moest. En wat je toen zag was zoals je dat bij ieder gezin ziet met kinderen van deze leeftijd.

Is het gezin op een goede manier weggegaan? Had je er een goed gevoel bij? (veilig genoeg)

- De behandeling heeft ontzettend geholpen en ik maak me niet meer druk om het kind, ook niet om geweld. Een succesverhaal. Liet ze met een gerust hart naar huis gaan.
- Was helemaal weg. In nazorg nog een dip, waarna ze het hebben kunnen oppakken. Toen ze weggingen een heel goed gevoel erover. Hoop dat moeder het kan volhouden. Als ze dan weer contact kunnen zoeken bij een dip, is dat grote winst.
- Ik had een prettig gevoel bij het naar huis gaan, het fysieke geweld was al langer geleden gestopt wel waren er heftige ruzies tussen man en vrouw. De ruzies werden minder heftigheid en frequentie van die ruzies werd minder. En het inzicht in het patroon van hoe

een ruzie begint en hoe je het af moet ronden was zodanig dat de tijdsduur van de ruzie minder werd. Succes op alle fronten.

- Ja daar had ik een goed gevoel bij, omdat moeder in haar kracht kwam en duidelijk wist waar ze haar vizier op moest richten en voor moeder was dat eerst een grijze massa waar ze moest beginnen. Ze genoot van de warmte die er kwam. Er lagen nog wel dingen die aangepakt moesten worden, en dat bleef ook wel, maar moeder was in haar kracht en dat gaf vertrouwen.

Hoe wordt er omgegaan met fysiek geweld tijdens de behandeling?

- Er wordt niet gemept op de kliniek. Als dit wel zo is, wordt daarover gepraat. Soms wordt in het team veiligheid gescoord. Als dit onder de 3 is, wordt alles gestopt en wordt er eerst gesproken over veiligheid. Ook als je nog niet goed in de samenwerkingsrelatie zit wordt dit besproken. Er wordt bij de aanpak vooral gekeken wat bij het gezin past. Ook worden dingen in ouderthema's besproken. Bijvoorbeeld verschillende manieren van corrigeren of positieve aandacht geven. Niet specifiek op één gezin. Je verwijt niemand wat, maar leer ze wel wat. Je moet creatief zijn en reageren op wat er is en wat je ziet. Thermometer wordt veel toegepast. Wat moet ouder doen als het erger wordt, als de spanning oploopt. Dan overkomt het ouders niet meer zo snel (bijv. bij mensen met BPS).
- Dat wordt snel begrenst, dat kan hier niet. Hier moet je mee stoppen zeggen we dan, heel directief zijn we dan.
- Fysiek geweld mag niet. Daarover wordt in gesprek gegaan. Benoemen, erover in gesprek gaan. Ouders over alternatieven laten nadenken. Dit geldt voor alle vormen van geweld. Zelfs een pedagogische tik mag niet.
- Dat moet stoppen van ons, wanneer er geweld is, is dat één van de eerste doelen waaraan gewerkt wordt. Er wordt niet geslagen geschopt en wat dan ook, dat is doel nummer één. Wanneer er wel geweld plaatsvindt, dan gaan we ouders coachen dat het moet stoppen. We gaan niet ingrijpen tenzij het heel gevaarlijk wordt. Dan 'nu ga je stoppen!'. Wanneer het de grens over gaat, grijpen wij in, kan ook met holding.
- Gemiddeld genomen, wanneer hier de behandeling gestart wordt is er geen sprake meer van fysiek geweld. Wanneer er wel sprake is van fysiek geweld en dit wordt helder dan worden alle doelen gericht op het stoppen van dit geweld. Als je weet dat het nog gebeurt is het reden om met de behandelcoördinator, gezinstrainer en de dader en het slachtoffer om de tafel te gaan zitten, hoe nu verder? Kan de behandeling verder gaan, gaat de behandeling verder zonder de dader, kunnen we verder waarbij de dader en het slachtoffer vergaande afspraken met elkaar kunnen maken waardoor het geweld kan stoppen. En de mogelijkheid om medicatie of andere individuele therapie een rol moet spelen. In de groep is het afhankelijk van want ouders daarmee willen en wat er binnen de groep bekend is van het mogelijke geweld binnen het betreffende gezin. Niet alles wat er gebeurt wordt binnen de groep bekend gemaakt.
- Bespreekbaar maken, open gooien, vaak zie je dat dit een opluchting is. Dit kun je dat in dagdoelen blijven bespreken. Als het hier gebeurt eerst van een afstand kijken hoe het verloopt en anders ouders coachen. Niemand wil het, ik ben nog nooit een ouder tegen gekomen die zijn kind wil slaan. Niemand wil dat, dus dat is altijd een goede ingang.

Hoe wordt er omgegaan met psychisch geweld tijdens de behandeling?

- Emotionele verwaarlozing wordt vaak eerst gelaten, als je dit meteen bespreekt, gooi je de deur dicht.
- Daar heb je zoveel vormen van, dat ligt er aan. Als een kind aandacht vraagt en moeder geeft die niet dan kan je er niet gelijk wat mee, later wel. Als een kind fors negatief wordt gesproken kan je zeggen hier moet je mee stoppen. Of we vragen wat heeft je dochter nu nodig? Wat zou ze hier mee willen zeggen? Je probeert de focus te veranderen.
- Ook hierbij is benoemen ervan belangrijk. Je kunt het altijd benoemen, dat is iets anders dan het er samen over hebben. (bijv. 'Ik schrik hier van') Of je het benoemt of erover in gesprek gaat, dat hangt af van het moment, de relatie, de heftigheid. Dit is per situatie, per gezin, per persoon anders.
- Moet ook stoppen. Is wel één van de doelen, hoe ga je je kind positief benaderen. Meer iets om bij dagdoelen te bespreken, hoe ga je dat doen? Wanneer geef je een compliment? Hoe doe je dat? Vragend. Kinderen zijn jarenlang gewend dat het zo gaat, dus dit kun je stap voor stap gaan oppakken. Je moet ouders de kans geven te leren, zich te kunnen ontwikkelen. Het is onderwerp van gesprek, daarmee ga je aan de slag.
- Dat is vergelijkbaar (met hoe er met fysiek geweld wordt omgegaan). Soms is er geleerd om het te negeren. Het kan een rol spelen maar geen doel zijn om ermee aan de slag te gaan vanuit het slachtoffer. Dan moet je bevragen bekijken wat je er mee kan in die situatie, moet je de context verhelderen, steun bieden of exploreren.
- Niet anders, maar het is wel minder grijpbaar. En als je daarnaar vraagt, geven ouders zich niet altijd zo bloot. Fysiek is concreter natuurlijk. We hebben wel een ouderthema over geweldloos verzet. Daarin zetten we nieuwe en oude autoriteit naast elkaar. Dat het vroeger als het misging in een escalatie, was het de schuld van het kind. Als het nu misgaat hebben beide aandeel in de escalatie. Zo probeer je dit bespreekbaar te krijgen. Stel je hoort een moeder schelden op het kind, wat doe je dan? Wat ik vaak doe is zeggen 'Wat schrik ik hiervan zeg, is dat gewoonte bij jullie?' Als je je eigen gevoel inzet mag je vaak een hoop zeggen. Dus in dit geval ook bespreekbaar maken. We zijn continu bezig met het creëren van een sfeer, en het is altijd zo dat andere ouders er ook wat van zeggen. Ik denk dat door onze attitude, je toont altijd respect, dit maakt dat alles op tafel gelegd kan worden. Ze kunnen veel verdragen van elkaar, ook dit soort dingen. Je zet een sfeer neer dat ouders het bespreekbaar kunnen maken. Het is altijd beter als ouders elkaar dingen kunnen zeggen.

Hoe wordt er omgegaan met seksueel geweld tijdens de behandeling?

- Dat bespreken we met de ouders, ook als kinderen seksueel overschrijdend gedrag naar andere kinderen laten zien. Dat ouders hen scherp in het vizier moeten houden. Dan zien ze er soms pas de ernst ervan in. Als je het ziet in een gezin, wat doe je dan? Erover in gesprek met ouders, heb je dat gezien? Enig idee waar het weg zou kunnen komen, vaker meegemaakt? Vaak weten ouders het wel als het ergens mee te maken heeft. Kan bv op school zijn gebeurt of in een pleeggezin.
- Ouders willen er vaak met hun kind over praten, wanneer zij het vermoeden hebben, over weten dat hun kind bijv. misbruikt is. Dit wil het kind vaak niet. Wij proberen dan het contact tussen ouder en kind weer te herstellen, door op een positieve manier contact te hebben. Ook maken we gebruik van Kids Skills. Wanneer er seksueel geweld in het gezin heeft plaatsgevonden of plaatsvindt, wordt ook daarover in gesprek gegaan met ouders.
- We hebben af en toe wel eens van die kinderen die in hun omgeving thuis wel eens seksuele dingen hebben gedaan met andere kinderen, dit weten we dan van te voren. Wij hebben altijd de afspraak als ouders hier worden opgenomen, dat het gezin gaat zeggen aan andere ouders wat er is gebeurd. En dat ze graag willen dat iedere ouder zijn eigen kind in de gaten houdt. En dat de ouder verantwoordelijk is het eigen kind in de gaten te houden. We zijn van

mening dat je daarin openheid moet hebben en andere ouders moeten daarin kunnen samenwerken. Iedereen moet hier een kans krijgen. Die openheid maakt dat je helderheid krijgt over wat er aan de hand is. Je zet alle ouders in werken, dat er opgelet moet worden. Bespreekbaar maken. Dit geldt voor alle lastige situaties. Dit wordt al in de SOS besproken. Dingen moeten gezegd worden, anders is het niet veilig.

- Kinderen waarvan we meemaken dat die betrokken zijn bij seksueel geweld, daarbij is het seksuele misbruik vaak gepleegd door iemand buiten het gezin. Niet door de moeder of vader. We kijken meer naar hoe we er in het hier en nu een weg in kan vinden, hoe je om kan gaan met herbelevingen dan dat je direct met het seksueel misbruik bezig bent.
- Het is vaak al gestopt of heeft gespeeld in ver verleden. Soms wordt het duidelijk wanneer er groepen zijn dat de ouders seksueel overschrijdende opmerkingen maken of gedragingen laten zien. Daar moeten we wel op reageren. In de zin dat we de norm bewaken. Juist omdat slachtoffers van seksueel geweld zich heel onthand en opnieuw beschadigd gaan voelen als dit een rol speelt in de omgangsvormen op de groep. Als we dit merken op de groep dan zijn we daarin normerend en bevragend op; hoe is het voor jou? hoe denk je dat het voor anderen is? Vind de ander het prettig? Je eigen gevoel daarover aangeven: ik schik ervan wat je doet. Waarmee je je eigen norm aangeeft/ duidelijk maakt.
- Ik weet het niet. Hangt ervan af, wat het kind in gedrag laat zien. Dan wordt meer gericht op het gedrag van het kind en wat de ouder hiermee kan. Ik weet het niet. In ieder geval bespreken in de behandelbespreking. En bij een SOS vraag je er heel concreet naar. Ook naar seksueel geweld. Dit is wel een lastig hoor.

Waar ligt hierbij de grens?

- Dat heeft te maken met agressief zijn door iets na te laten of agressief zijn door iets te doen. Iets doen kun je meteen stoppen, iets nalaten niet. We proberen het dan zo snel mogelijk onder de aandacht te brengen, maar dat gaat niet altijd. Je kunt actief beschadigend gedrag meteen stoppen, ophouden met schreeuwen of ga even uit de kamer. Het hangt van het individu af, het contact dat je hebt. In het team word het meteen besproken, dat je er op moet letten. Soms moet je het verdragen omdat het al zolang speelt, dan moet je eerst contact opbouwen voordat je er wat aan kan veranderen.
- Dat heeft te maken met het onderbuik gevoel, mijn eigen normen en waarden. Hangt ook af van de situatie.
- Ik ben van mening dat alle ouders anders willen. Met geestelijke mishandeling wordt gescoord in het team. Wanneer het een twee is, alle doelen aan de kant. Waar ligt de grens voor het scoren van een twee? Wanneer je ziet dat het kind te kort komt en het zich niet voldoende kan ontwikkelen. Wanneer je ziet dat het kind in de knel komt, score ik laat. Ligt aan signalen van kind en wat ouder doet. Belang van het kind staat hierin voorop. Vraag die gesteld wordt: zou je je eigen kind meegeven aan deze ouders?
- waar ligt de grens, zodra iemand zich er niet prettig bij voelt. Wij hebben hier de norm dat je op een prettige manier met elkaar om gaat, daarin is een groepsnorm. Dit zijn vormen van geweld waar je ook wat mee moet, wij zijn daarin wel richtinggevend soms. Soms moet je daarin begrenzen. Maar je maakt geweld niet vaak mee, het gebeurt vaak binnenskamers.

Waarvan weet je dat het werkt om het geweld te verminderen?

- Kijken naar de oplossing, openheid over ruzie en hoe je dat doet
- Binnen gezinspsychiatrie probeer je deze cirkel te doorbreken. Door schaalvraag te stellen, ook vanuit kind, vanuit aanmelder, vanuit team, leer je iemand te denken vanuit het perspectief van een ander. Iedereen kan wat anders denken en vinden. Schaalvraag gerelateerd aan opvoeding.
- Dat hangt ervan af of gezinnen kopers zijn, of ze er voor getekend hebben dat ze verandering willen. Als ze die keuze maken verandert er wat. Het is een voorwaarde dat iemand er voor openstaat, als je iemand niet meekrijgt houdt het op.
- Dat hangt heel erg af van het soort geweld, hoe, de context waarin het plaatsvindt. Als je het actief meemaakt helpt het om het te stoppen en daarnaast te kijken naar alternatieven. Met ouders in gesprek daarover. Of bij de ouders aansluiten en erkenning geven door bijv te zeggen 'je kind is ook lastig, of test je helemaal uit'. Terwijl je denkt dat is normaal gedrag, maar je verplaatst je in de ouders. En dan kijken naar alternatieven die minder schadelijk zijn. In andere situaties kijk je met ouders hoe je anders contact kan maken met het kind. Soms ben je heel sturend met voorbeelden, soms doe je niets, als ouders het zelf zien. Dat werkt het best, het is hun eigen idee en als dat werkt, wat wil je dan nog meer? Is beter dan als het iemand anders zijn idee was. De meeste ouders willen het geweld niet.
- Het kan helpen wanneer de man (waar de vrouw aan verslaafd is) even uit beeld is. Dit kan rust geven, ook voor de kinderen. Ook werkt het om ouders in hun kracht te zetten, benoemen wat er goed gaat, en zorgen dat ze zelf inzien wat er goed gaat. Zichzelf kunnen vergelijken met andere gezinnen kan ook helpen, 'zo slecht doe ik het nog niet'. Zich aan anderen kunnen meten. Bekrachtigen, meer zelfvertrouwen geven. Alternatieven aanbieden voor het geweld/gedrag.
- In dit gezin: Erkenning gegeven. Rol van vader bespreekbaar gemaakt. We zijn op relatiegebied bezig geweest. Erkenning dat je het anders wil als ouders. Laten ervaren dat kleine stapjes kunnen werken. Stap voor stap mag. Groeien, door kleine successen. Niet als hulpverlener zeggen hoe het gedaan moet worden. Ouders zelf eigen oplossing laten bedenken, door vragen te stellen.
- In ieder geval het bespreekbaar maken van het geweld, het contact hebben met de dader en daarin het niet een veroordelende maar wel een begrenzende houding innemen is heel belangrijk. En het bespreken van mogelijke alternatieven, het verhelderen van onderlinge gedrags- en communicatiepatronen, gedragsinstructies.
- De SOS was al een doorbraak bij dit gezin. Het netwerk werd groter en belangrijker gemaakt, daar heeft moeder gebruik van gemaakt en nu nog.
- Iedereen verantwoordelijk te maken, het bespreekbaar te maken. Te zeggen dat het moet stoppen. 'het mag niet'. En het risico is dat je je kind kunt kwijt raken. Zo duidelijk neerzetten helpt volgens mij. En afspraken maken wat je vervolgens kunt doen om het niet te laten escaleren. Inschakelen van een netwerk, met name van toepassing bij SOS. Meekijken van andere ouders.

Wat zou je in een ideale situatie nog meer hebben gedaan tijdens de behandeling met betrekking tot geweld/mishandeling?

- Er zijn wel gezinnen waarbij ik meer had willen doen, meer in het verleden. Bijvoorbeeld EAS, sinds ik dat ken, weet ik beter hoe ik dingen kan benoemen naar ouders. Nu kan ik de buikpijn die ik krijg beter benoemen, bijvoorbeeld het binnendringen in de ruimte van een kind. Een kind oppakken zonder dit te zeggen. Dingen die je ziet beter kunnen benoemen, hierin open kunnen zijn.
- Dat hangt van het gezin af. Het netwerk zou versterkt mogen worden en zou meer betrokken kunnen worden. Daar zijn we in zijn algemeenheid mee bezig en is in dat soort situaties nog

veel belangrijker. Dat het netwerk kan blijven ondersteunen is belangrijk, dat krachten van buiten het gezin kunnen helpen in dat gezin. Bv iemand die mee kijkt, waar het kind kan logeren etc. Het netwerk zou meteen veel meer betrokken moeten worden en in kaart gebracht worden aan het begin van de behandeling. Als we dat doen als de ouders hier al zijn is het mosterd na de maaltijd. We zijn er ook niet zo bedreven in, dus het zou veel meer kunnen.

- Meer op de groep zijn, meer zien, erbovenop zitten, daar ligt het werk, er wordt veel tijd besteed aan verslagen. Ook meer gebruik maken van video-opnames. Beelden spreken voor zich. Als we deze dingen zouden kunnen doen zou ik heel tevreden zijn.
- Ik zou het denk ik meer bij ouderthema's naar voren willen laten komen. Een ervaringsdeskundige laten vertellen, hebben we wel eens gedaan. In de afgelopen acht jaar zijn we meer gegroeid, meer gaan benoemen en bespreken. Gaan we zeker nog meer doen, maar hoe is moeilijk te benoemen. Ik hoop dat we nog iets kunnen doen met seksueel geweld. In ieder geval nog meer bespreekbaar maken, met gezinnen en in het team.
- Ik heb niet zo direct het gevoel dat we niet alles kunnen doen, zelf vraag ik me af of ik voldoende zicht heb op patronen die een rol spelen. Heb ook wel gedacht om daar bijscholing in te gaan volgen, terwijl je ook wel gepokt en gemazeld word in het werk. We zitten al een fase verder, hoeven niet direct te signaleren. Dingen die bij geweld een rol speelt is dat slachtoffers van geweld ook vaak daders van geweld worden, de intergenerationale spiraal die daarin een rol speelt, misschien dat die weleens een vaker aan de orde moet komen in het contact met daders en slachtoffers. En in oudergesprekken. De theorie en kennis verbreden die er is over geweld.
- Soms zou ik de vlieg op de muur willen zijn, die mee naar huis gaat. Meer er bovenop zitten, vanuit zorg. Dat is niet zo vaak het geval, bij sommige gezinnen. Vooral bij gezinnen waarin sprake is van psychisch geweld, waar je geen grip op krijgt. Daar voel ik me onmachtig in soms. Ik zou wel dat we ons meer willen richten op de kinderen. Dat die wanneer er iets is, bijv. geweld, kunnen mailen of bellen. Ik denk dat dat wel iets is waarop we ons meer zouden kunnen richten. Open leggen voor kinderen, zodat zij een steun hebben, bij wie ze terecht kunnen. Ik denk dat het voor kinderen belangrijk kan zijn. Al is er maar één die begrip heeft voor wat er gebeurd, dit kan een verschil maken. Hier kunnen we misschien meer aandacht voor hebben. Ik denk dat we vaker een SOS kunnen doen. Daar zou misschien meer naar gekeken kunnen worden vanuit de intake. Standaard is niet nodig. Als er ook maar een beetje sprake is dat er geweld is, zou het wel standaard moeten gebeuren denk ik.